№ 633.

1497

1497

1868

Nr. 633.

Eesti-rahwa

Kasuline Kalender

1868

aasta peale päraſt meie Jſsanda Jeeſuſe Kriſtuſe ſündimiſt.

Sel aastal on 366 pääwa.

Tartus.

H. Laakmanni kirjadega trükitud

Märkide seletamine.

🌑 Noor-kuu. ☽ Esimene weerand.
🌕 Täis-kuu. ☾ Wiimne weerand.

P. püha. — homm. hommikul. — e. l. enne lõunat. — m. ja ' minut. — p. päraſt ehk pääw. — õht. õhtul. — p. l. päraſt lõunat. — k. kel. — t. tund.

Pääwa- ja kuu-warjutamiſed.

Sel aastal warjutakse päike kaks korda. Esimene warjutamine on **11.** Weebruari-kuul; teine on **6.** Augusti-kuul. Mõlemad ei ole meie pool nähtawad. — Kuu-warjutamiſt ei ole sel aastal.

Aasta jägude muutmiſed.

1) Kewade alustab **8.** Märtſil k. **9, 30** min. hom.
2) Suwi alustab **9.** Juunil k. **5, 56** min. õht.
3) Sügiſe alustab **10.** Septembril k. **8, 19** min. õht.
4) Talw alustab **9.** Deetſembril k. **2, 15** min. õht.

Sündinud asjade aea-arw.

Maa ilma loomiſeſt arwatakſe	5817	aast.
Kristuſe ſündimiſeſt	1868	—
Tartu ehitamiſeſt	838	—
Tallinna ehitamiſeſt	649	—
Raamatu-trükimiſe üleswõtmiſeſt	428	—
Luteruſe õige uſu üleswõtmiſeſt	351	—
Peeterburgi linna ehitamiſeſt	165	—
Wene-riigi walitſuſe alustuſeſt meie maal	158	—
Suure-kooli alustuſeſt Tartus	66	—
Rõuge-panemiſe hakatuſeſt	65	—
Prantſuſe Wene-maale tulemiſeſt ja Moſkwa linna põlemiſeſt	56	—
Meie K. H. Aleksandri II. walitſuſe hakatuſeſt	13	—

Wõn der Censur gestattet.
(Nr. 107.) Dorpat, den 30. August 1867.

Kroonupühad

mis kiriku ſeaduſe järel Maa-kirikutes tulewad pühitſeda.

1) Küünla-kuu **19.** pääwal. Suure Keiſri ja kõige Wene-riigi Walitſeja Aleksander Nikolajewitſi trooni pär. p.
2) Küünla-kuu **26.** pääwal. Suurewürſti ja Troonipärija Aleksander Aleksandrowitſi ſündimiſe pääw.
3) Jüri-kuu **17.** pääwal. Suure Keiſri ja kõige Wene-riigi Walitſeja Aleksandri Nikolaewitſi ſünd. p.
4) Heina-kuu **22.** pääwal. Meie Keiſerina Maaria Aleksandrowna nime pääw.
5) Heina-kuu **27.** pääwal. Meie Keiſerina Maaria Aleksandrowna ſündimiſe pääw.
6) Leikuſe-kuu **26.** pääwal. Meie Keiſri Aleksandri Nikolaewitſi kroonimiſe pääw.
7) Leikuſe-kuu **30.** pääwal. Meie Kõrge Keiſri Aleksandri Nikolajewitſi nime pääw.
8) Leikuſe-kuul **30.** pääwal. Suurewürſti ja Troonipärija Aleksander Aleksandrowitſi nime pääw.

Sel aastal näitab tunnipak.

1. Januaril **9** minutit tunnikellaſt tagaſi.
1. Weebruaril **15** min. — —
1. Märtſil **10** minutit — —
1. Aprilil tunnikellaga ühte.
1. Mail **4** minutit tunnikellaſt ete.
1. Juunil tunnikellaga ühte.
1. Juulil **5** minutit tunnikellaſt tagaſi.
1. Augustil **5** minutit — —
1. Septembril **4** minutit tunnikellaſt ete.
1. Oktobril **14** minutit — —
1. Nowembril **15** min. — —
1. Deetſembril **6** min. — —

Kaks ristikeſt (**) nädala pääwa arwu-numri ees tähendawad, et on kiriku- ehk kroonu-püha, mis kirikus pühitſetakſe; üks ainus (*) tähendab, et on mälestuſe p., mis kirikus ei pühitſeta, aga mil kohut ja kooli ei peeta.

Aasta algamine.

Sel kuul on

Jaanuar.

1.

Jehoowa, meid So armu tiiwad
Kül üheſt aastaſt teiſe wiiwad,
Ei ükski tea, mil Sinu ſuud
Saab hüüdma: „uüüd lööb wiimne tund!“

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmiſed.
Neäri p. Kristuſe ümberleikamiſeſt. Luuk. 2, 21.		
**1 Esmasp.	**Neäri-pääw.**	Selge.
2 Teiſip.	Aabel, Set	
3 Kesknäd.	Enok	
4 Neljap.	Metuſala	☾ 6, 50′ õhto.
5 Reede	Siimeon	
**6 Laup.	**3 Kuninga p.**	Lumeſadu.
1. Püh. p. 3. Kuning. p. — 12 aastane Jeeſus templis. Luuk. 2, 41—52.		
7 Pühap.	Melkior	
8 Esmasp.	Errart	Parajad
9 Teiſip.	Kaspar	
10 Kesknäd.	Paawli pääw.	talwiſed ilmad.
11 Neljap.	Higinus	
12 Reede	Rein	☽ 9, 5′ õhto.
13 Laup.	Hilarius	
2. Püh. p. 3 Kun. p. — Pulmad Kaana linnas. Joann. 2, 1—11.		
14 Pühap.	Robert	Külm ilm.
15 Esmasp.	Weeliks	

16 Teiſip.	Erdman	Tuisko.
17 Kesknäd.	Tõniſe pääw.	
18 Neljap.	Eraim	Lume ſadu.
19 Reede	Saara	
20 Laup.	Waab. Sebaſt.	☽ 8, 2′ õhto.
3. Püh. p. 3 Kun. p. — Pealikuſt Kapernaumas. Matt. 8, 1—13.		
21 Pühap.	Agneta	
22 Esmasp.	Wintſent	Külm
23 Teiſip.	Emerentſia	
24 Kesknäd.	Timoteus	annab
25 Neljap.	Paawli ümb.	tagaſi.
26 Reede	Hans	
27 Laup.	Kriſoſtomus	☾ 11, 22′ hom.
9 P. e. Krist. üllest. P. — Töötegijad wiinamäel. Mat. 20, 1—16.		
28 Pühap.	Kaarel	Kange tuul.
29 Esmasp.	Saamuel	
30 Teiſip.	Ludowika	
31 Kesknäd.	Polikarpus	Heitlik ilm.

1 Januaril tõuſeb päike: k. 8, 41 m., läh. alla: k. 3, 37 m.
11 — — — — 8, 26 — — — — 3, 59 —
21 — — — — 8, 5 — — — — 4, 23 —

Weebruar. Sel kuul on tänawu 29 pääwa. Küünla-kuu.

2.

Wanadus ja talwe külmad
Mönda elu närtsitanud,
Looja heldus' rikad õlmad
Weel meil' päiwi pikendanud.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Neljap.	Brigita	Külmetab.
*2 Reede.	Küünla p. Maarja p.	Pilwine.
3 Laup.	Hanna	☾ 11, 3′ hom̃.
8. P. e. Krist. üllest. P. — Külwajast. Luuk. 8, 4—15.		
4 Pühap.	Weronika	Pääwa paiste
5 Esmasp.	Aagate	ja ilm
6 Teisip.	Beerent	on niiske.
7 Kesknäd.	Rikart	
8 Neljap.	Saalomon	
9 Reede	Apolonius } Wöi nädal.	Paras külm.
10 Laup.	Paulina }	
Paastu Pühap. — Kristuse kannatamisest. Luuk. 18, 31—43.		
11 Pühap.	Karolina	● 4, 7′ õhto.
12 Esmasp.	Eüwrosina	Lumesadu.
13 Teisip.	Wastla pääw	
14 Kesknäd.	Tuha pääw	Tuisune.
15 Neljap.	Jisrael	Selge.
16 Reede	Juula	
17 Laup.	Konstantsia	Kange külm.
1. Pühap. paastus. Kristust kiusatakse. Mat. 4, 1—11.		
18 Pühap.	Konkordia	
**19 Esmasp.	Susanna Kei sri h. troni p.	☽ 6, 35′ hom̃.
20 Teisip.	Eükarius	
**21 Kesknäd.	**Palwe pääw**	(1. Kwatember.)
22 Neljap.	Peetri pääw	Pilwine.
23 Reede.	Jobst	
24 Laup.	Madise pääw	Lumesadu.
2. Pühap. paastus. Kananea-maa naene. Mat. 15, 21—28.		
25 Pühap.	Wiktor	○ 10, 9′ õht.
**26 Esmasp.	Nestor Trooni pär. sünd. p.	Heitlikud
27 Teisip.	Klaudius	ilmad.
28 Kesknäd.	Justus	
29 Neljap.	Romanus	Räntsakas.

1 Weebruaril tõuseb päike: k. 7, 42m., läh. alla: k. 4, 50 m.
11 — — — — 7, 16 — — — — 5, 13 —
21 — — — — 6, 48 — — — — 5, 37 —

3.

Kõrssi sunnib pääwa tera
Lume kürkest lahkumaie,
Nõnda lõpel ilma kära
Meid siit elust wõõrdumaie.

Nädalad ja nädalapääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Reede	Albinus	Udune.
2 Laup.	Lowisa	
3. P. paastus. Kristus ajab kurja waimu wälja. Luuk. 11, 14—28.		
3 Pühap.	Kunigunda	
4 Esmasp.	Adrian	5, 15′ hom.
5 Teisip.	Meeta	Lumesadu.
6 Kesknäd.	Gotwrid	Pehme tuul.
7 Neljap.	Perpetua	kew. h. k. 9,30′ h.
8 Reede	Tsiprian	Pilwine.
9 Laup.	Prudentsius	
4. P. paastus. Kristus söödab 5000 meest. Joann. 6, 1—15.		
10 Pühap.	Mikeus	Wagane ilm.
11 Esmasp.	Konstantin	8, 45′ hom.
12 Teisip.	Gregor	Selge ilma-
13 Kesknäd.	Ernst	kene.
14 Neljap.	Matilde	
15 Reede	Luugus	
16 Laup.	Gaabriel	

5. P. paastus. Jeesust wisatakse kiwidega. Joann. 8, 46—59.		
17 Pühap.	Truuta	Sula.
18 Esmasp.	Patritsius	
19 Teisip.	Joosep	2, 12′ õht.
20 Kesknäd.	Rubert	
21 Neljap.	Benedikt	Pilwine.
22 Reede	Rahwael	
23 Laupääw	Teowil	Tuul.
6. P. paastus. Kristuse sisesõitmisest. Mat. 21, 1—9.		
**24 Pühap.	Palmi puude p.	Udune.
*25 Esmasp.	Paasto Maarja p.	9, 3′ hom.
26 Teisip.	Maanuel	
27 Kesknäd.	Kustaw	Lumesadu.
*28 Neljap.	**Suur Neljap.**	
*29 Reede	**Suur Reede**	Wäga heitlik.
*30 Laupääw	Adonis	
Lihawete Püha. — Kristuse ülestõusmisest. Mark. 16, 1—8.		
**31 Pühap.	**1. Lihawete p.**	Selge.

1. Märtsil tõuseb päike: k. 6, 24 m., läh. alla: k. 5, 59 m.
11. — — — — 5, 53 — — — — 6, 21 —
21 — — — — 5, 26 — — — — 6, 44 —

April. Sel kuul on 30 pääwa.

4.

Kewade on kuulutajaid
Tuule õhku äratanud:
Lendke mööda merd ja maid,
Hüüdke: „talw on otsa saanud.“

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
**1 Esmasp.	**2. Lihawete p.**	Heitlik ilm,
*2 Teisip.	Teodosia	
*3 Kesknäd.	Werdinand	☾ 12, 21′ hom.
*4 Neljap.	Ambrosius	pääwa paiste
*5 Reede	Maksim	ja soe.
*6 Laup.	Kölestin	
1. p. p. ülest. p. — Kinnipandud ukseſt. Joann. 20, 19—31.		
7 Pühap.	Aaron	Pilwine.
8 Esmasp.	Poogislaus	
9 Teisip.	Esekiel	Wihmasadu.
10 Kesknäd.	Toots	● 10, 6′ õht.
11 Neljap.	Herman	
12 Reede	Juulius	Selge.
13 Laup.	Justinus	Wilu tuul.
2. p. p. ülest. p. — Hea karjane. Joann. 10, 12—16.		
14 Pühap.	Tiburtsius	Hea ilm.
15 Esmasp.	Obadias	

16 Teisip.	Karisius		
**17 Kesknäd.	Ruudolhw	Keisri h. sünd. p.	☽ 8, 4′ õht.
18 Neljap.	Walerian		Wäga tasane
19 Reede	Tiimon		ilm.
20 Laup.	Teodora		
3. p. p. ülest. p. — Üürikese aea päraſt. Joann. 16, 16—23.			
21 Pühap.	Aleksandra	9. külwi nädal.	Soe ja
22 Esmasp.	Kaajus		udune ilm.
23 Teisip.	Jüri pääw		
24 Kesкn.	Albert		☾ 8, 23′ õht.
25 Neljap.	Markuse pääw		
26 Reede	Etsekias		Wihmasadu.
27 Laup.	Anastasius		
4. p. p. ülest. p. — Kristuse äraminemiseſt. Joann. 16, 5—15.			
28 Pühap.	Teresia	8. k. n.	Pääwa paiste
29 Esmasp.	Raimund		ja tuul.
30 Teisip.	Erastus		

1. Aprilil tõuseb päike: k. 4, 55 m., läh. alla: k. 7, 6 m.
11. — — — — 4, 28 — — — — 7, 28 —
21. — — — — 4, 2 — — — — 7, 51 —

Mai. Sel kuul on 31 pääwa.

5.

Lehekuu on jälle tulnud,
Puud ja lilled õitsewad!
Punetelles pilwe õlmad
Siniſt taewaſt kattawad.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.		Kuu ja ilma muutmiſed.
1 Kesknäd.	Wolbri pääw	8. külwi näd.	
2 Neljap.	Siigismund		☾ 7, 1′ õhto.
3 Reede	† leidmise p.		
4 Laup.	Lorentina		Selge.
	5. P. p. ülest. P. — Õigest palumiſest. Joann. 16, 23—30.		
5 Pühap.	Kottard	7. külwi nädal.	Kaunis ſoe ilm.
6 Esmasp.	Diitrik		
7 Teiſip.	Jetta		Wahel saab wihma.
8 Kesknäd.	Laus		
**9 Neljap.	**Taewa minem.**		● 8, 22′ hom.
10 Reede	Kordian		
11 Laup.	Pankratſius		
	6. P. p. ülest. P. — Röemustaja. Joann. 15, 26—16, 4.		
12 Pühap.	Neero	6. külwi	Hea ilm.
13 Esmasp.	Serwaatſius		
14 Teiſip.	Kriſtjan		Heitlikud ilmad.
15 Kesknäd.	Peregrinus		
16 Neljap.	Sohwia		

Lehe-kuu.

17 Reede.	Herbert	nädal.	☽ 1, 28 hom.
18 Laup.	Eerik		
	Neli Pühi. — Pühaſt Waimuſt. Joann. 14, 23—31.		
**19 Pühap.	**Neli Pühi**	5. külwi nädal.	
**20 Esmasp.	**Teine Püha**		Selge ilm.
21 Teiſip.	Triino		
22 Kesknäd.	Emilia		(2. Kwatember.)
23 Neljap.	Leontine		
24 Reede	Ester		● 8, 41′ hom.
25 Laup.	Urbani pääw		
	Kolmaino Jumala P. — Jeeſus ja Nikodemus. Joann. 3, 1—15.		
26 Pühap.	Eduard	4. külwi nädal.	
27 Esmasp.	Ambroſius		Pilwine.
28 Teiſip.	Wlorian		
29 Kesknäd.	Makſimilian		Wihmaſadu.
30 Neljap.	Wiigand		
31 Reede	Alide		Selge.

1. Mail tõuſeb päike: k. 3, 39 m., läh. alla: k. 8, 13 m.
11. — — — — 3, 20 — — — — 8, 33 —
21. — — — — 3. 5 — — — — 8, 51 —

Juuni. Sel kuul on 30 pääwa.

6.

Kuule! lebtis metsast kostab
Linnukeste röömu heal!
Ööpik, kägu nokka westab,
Lammas köpsab nurme peal.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.		Kuu ja ilma muutmised.
1 Laup.	Kotshalk		☾ 12, 0′ l. a.
1. P. p. 3. a. J. P. — Rikas mees ja Laatsarus. Luuk. 16, 19—31.			
2 Pühap.	Emma	3. külwi nädal.	
3 Esmasp.	Luso		Müristab.
4 Teisip.	Wridrika		
5 Kesknäd.	Boniwatsius		Selge.
6 Neljap.	Artus		
7 Reede	Lukretsia		Segane.
8 Laup.	Medardus		☽ 4, 32′ õht.
2. P. p. 3. a. J. P. — Suurest õhtu söömaaeast. Luuk. 14, 16—24.			
9 Pühap.	Bertram	2. külwi nädal.	Suw. h. k. 5, 56′ h.
10 Esmasp.	Wlawius		
11 Teisip.	Barnabas		Udune
12 Kesknäd.	Tina		ja heitlik.
13 Neljap.	Tobias		
14 Reede	Tetlohw		Wihmasadu.
15 Laup.	Wudo		☽ 7, 37′ hom.

Jaani-kuu.

3. P. p. 3. a. J. P. — Ärakadunud lambast. Luuk. 15, 1—10.			
16 Pühap.	Justina	1. külwi nädal.	
17 Esnasp.	Nikander		Ilusad ilmad.
18 Teisp.	Homer		
19 Kesknäd.	Kert		Wilu wihm
20 Neljap.	Wloorian		
21 Reede	Rahel		ja tuul.
22 Laup.	Tiit		☾ 10, 26′ õht.
4. P. p. 3. a. J. P. — Olge armulised. Luuk. 6, 36—42.			
23 Pühap.	Basilius		
**24 Esmasp.	**Jaani pääw**		Soe ja ilus
25 Teisip.	Wio		ilm.
26 Kesknäd.	Jeremias		
27 Neljap.	7 magajade pääw		
28 Reede	Joosua		Pilwine.
*29 Laup.	Peetri Paawl. pääw		
5. P. p. 3. a. J. P. — Rohkest kala-saagist. Luuk. 5, 1—11.			
30 Pühap.	Paawli mället. pääw		Müristab.

1. Juunil tõuseb päike: k. 2, 56 m., läh. alla: k. 9, 3 m.
11. — — — — 2, 55 — — — — 9, 8 —
21. — — — — 3, 2 — — — — 9, 6 —

7.

Laul meilt lõppend, hüpamine,
Kibe töö nüüd kõigil käes;
Sirp ja wikat, waat', mis ime:
Sõudwad õnnistuse wäes.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmied.
1 Esmasp.	Teobald	☾ 2, 27′ hom.
2 Teisip.	Heina-Maaria p.	
3 Kesknäd.	Kornelius	Selge ja soe.
4 Neljap.	Ulrik	
5 Reede	Anselm	Müristab.
6 Laup.	Norbertus	
6. p. p. 3. a. J. p. — Wariseride õiguseſt. Mat. 5, 20—26.		
7 Pühap.	Demetrius	● 11, 43′ õht.
8 Esmasp.	Kilian	
9 Teisip.	Annikas	Wihmaſadu.
10 Kesknäd.	7 wennaste pääw	
11 Neljap.	Aadelheid	Segane.
12 Reede	Hindrik	
13 Laup.	Mareti pääw	Ilus ilm.
7. p. p. 3. a. J. p. — 4000 mehe söötmiseſt. — Mark. 8, 1—9.		
14 Pühap.	Bonawent	☽ 3, 38′ õhto.
15 Esmasp.	Apoſtl. Iahkum.	
16 Teisip.	Hermina	Heitlik.

17 Kesknäd.	Aleksius	Pikne ja wihm.
18 Neljap.	Rosina	
19 Reede	Haraldus	Jahe tuul.
20 Laup.	Elias	
8. p. p. 3. a. J. p. — Wale-prohwetideſt. Mat. 7, 15—23.		
21 Pühap.	Daaniel	
**22 Esmasp.	Maaria Magd. p. Keiserina nime p.	☾ 1, 38′ õhto
23 Teisip.	Oskar	Wäga sojad
24 Kesknäd.	Kristina	
25 Neljap.	**Jaakobi pääw**	ilmad.
26 Reede	Anna	
**27 Laup.	Marta Keiserina sünd. p.	
9. p. p. 3. a. J. p. — ülekohtuseſt majapidajaſt. Luuk. 16, 1—9.		
28 Pühap.	Pantalon	Müristab.
29 Esmasp.	Olewi pääw	
30 Teisip.	Rosalie	☾ 2, 15′ õht.
31 Kesknäd.	Kristwrid	

1. Juulil tõuseb päike: k. 3, 16 m., läh. alla: k. 8, 52 m.
11. — — — — 3, 35 — — — — 8, 36 —
21. — — — — 3, 56 — — — — 8, 15 —

August. Sel kuul on 31 pääwa.

8.

Kuldsel jalgil täbed käiwad
Waikselt selgel suwe ööl,
Kõik kes nende juhti näewad,
Need ei eksi taewa teel.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Neljap.	Peetri wang. ol.	Selge.
2 Reede	Hannibal	
3 Laup.	August	Rukki leikus.
10. P. p. 3. a. J. P. — Jerusalemma ärarikmisest. Luuk. 19, 41—48.		
4 Pühap.	Dominikus	
5 Esmasp.	Oswald	Soe ilm.
*6 Teisip.	Krist. äraselet. p.	6, 58′ hom.
7 Kesknäd.	Tõno	
8 Neljap.	Gotliib	Heitlikud
9 Reede	Romanus	ilmad.
10 Laup.	**Lauritsa p.**	
11. P. p. 3. a. J. P. — Wariserist ja tölnerist. Luuk. 18, 9—14.		
11 Pühap.	Olga	
12 Esmasp.	Klaara	Udune.
13 Teisip.	Made	2, 33′ hom.
14 Kesknäd.	Eüsebius	
*15 Neljap.	**Kuki Maar. p.**	Wihmasadu.

Leikuse-kuu.

16 Reede	Jisak	Jahe tuul.
17 Laup.	Henning	
12. P. p. 3. a. J. P. — Kurdist ja keeletumast. Mark. 7, 31—37.		
18 Pühap.	Helena	
19 Esmasp.	Seebald	Heitlik ilm.
20 Teisip.	Bernhart	
21 Kesknäd.	Rut	5, 44′ hom.
22 Neljap.	Wilibert	
23 Reede	Sakarias	Wilu tuul.
24 Laup.	**Pärtli pääw**	
13. P. p. 3. a. J. P. — Preester ja Saamaria-mees. Luuk. 10, 23—37.		
25 Pühap.	Ludwik	
**26 Esmasp.	Natalie Keisri h. kroon. p.	Pääwa paiste.
27 Teisip.	Jephart	
28 Kesknäd.	Augustine	11, 50, õht.
*29 Neljap.	Jaani pea mah. p.	
**30 Reede	Aleksander Keisri h. n. p.	Pilwine.
31 Laup.	Rebeka	

1. Augustil tõuseb päike: k. 4, 19 m. läh. alla: k. 7 49 m.
11. — — — — 4, 41 — — — — 7, 22 —
21. — — — — 5, 4 — — — — 6, 55 —

9.

Rändaw linnud pääsukesed
Lõune poole lennawad,
Nõnda ükskord hingekesed
Taewa poole winnawad.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
14. P. p. 3. a. J. P. — Kümnest pidalitõbisest. Luuk. 17, 11—19.		
1 Pühap.	Ekidius	
2 Esmasp.	Eelisa	Wihmasadu.
3 Teisip.	Berta	
4 Kesknäd.	Meus	3, 6, õht.
5 Neljap.	Natanael	
6 Reede	Magnus	Räntsakas.
7 Laup.	Regina	
15. P. p. 3. a. J. P. — Mammonast. Mat. 6, 24—34.		
8 Pühap.	Maaria sündim. p.	Selge.
9 Esmasp.	Pruuno	
10 Teisip.	Liina	Süg. h. 8, 19′ õh.
11 Kesknäd.	Kerard	5, 8′ õhto.
12 Neljap.	Siirus	
13 Reede	Amatus	Wilu, külmad
*14 Laup.	Risti ülend. p.	
16. P. p. 3. a. J. P. — Naini-linna surnust. Luuk. 7, 11—17.		
15 Pühap.	Nikodemus	ööd.

16 Esmasp.	Biina	Pilwine.
17 Teisip.	Josepina	
18 Kesknäd.	Tõnts	(3. Kwatember.)
19 Neljap.	Tints	9, 44′ õht.
20 Reede	Jaana	
21 Laup.	Mateuse pääw	Seletab.
17. P. p. 3. a. J. P. — Wee-tõbisest. Luuk. 14, 1—11.		
22 Pühap.	Moorits	Wähe tuul,
23 Esmasp.	Hoosea	
24 Teisip.	Joann. saamise p.	wihm
25 Kesknäd.	Kleowas	
*26 Neljap.	Joann. õpet. p.	nink räntsak.
27 Reede	Adolhw	8, 0′ hom.
28 Laup.	Werner	
18. P. p. 3. a. J. P. — Suuremast käsust. Mat. 22, 34—46.		
*29 Pühap.	**Mihkli pääw**	Selge ilm.
30 Esmasp.	Hironimus	

1. Septembril tõuseb päike: k. 5, 28 m., läh. alla: k. 6, 23 m.
11. — — — — 5, 49 — — — — 5, 55 —
21. — — — — 6, 11 — — — — 5, 26 —

Oktober. Sel kuul on

10.

Mis noorelt meie külwame,
Seſt wanus leikab wilja;
Köik läheb üksford küpsele,
Tük warem, teine hilja.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmiſed.
*1 Teiſip.	Maaria k. ja eesp.	
2 Kesknäd.	Wolrat	Jahe ilm.
3 Neljap.	Prants	
4 Reede	Luiſa	12, 48′ hom.
5 Laup.	Amalia	

19. P. p. 3. a. J. P — Alwatud inimeſeſt. Mat. 9, 1—8.

**6 Pühap.	**Leikuſe Püha.**	
7 Esmasp.	Jairus	Seletab.
8 Teiſip.	Saamuel	
9 Kesknäd.	Jaak	Udune.
10 Neljap.	Arwid, Mai	
11 Reede	Burkhart	11, 29′ hom.
12 Laup.	Walwriid	

20. P. p. 3. a. J. P. — Pulma riideſt. Mat. 22, 1—14.

13 Pühap.	Tereſia	
14 Esmasp.	Kai	Segane.
15 Teiſip.	Hedwig	
16 Kesknäd.	Teekla	

17 Neljap.	Oolop	Pilwine.
18 Reede	Luukaſe pääw	
19 Laup.	Luutſius	12, 52′ öht.

21. P. p. 3. a. J. P. — Kuninga-mehe poeaſt. Joann. 4, 47—54.

**20 Pühap.	Luteruſe õige uſu üleswõtm. p.	
21 Esmasp.	Urſel	Tuulſed,
*22 Teiſip.	Kaasani p. Maarja p.	lumeſaduſed
23 Kesknäd.	Sewerin	
24 Neljap.	Hortenſia	ilmad.
25 Reede	Krispin	
26 Laup.	Amandus	3, 33′ öht.

22. P. p. 3. a. J. P. — Kawalaſt ſulaſeſt. Mat. 18, 23—35.

27 Pühap.	Kapitolin	
28 Esmasp.	Siimon Juudas	Külmad
29 Teiſip.	Hels	
30 Kesknäd.	Apſalon	ilmad.
31 Neljap.	Wolhwgang	

1. Oktobril tõuſeb päike: k. 6, 34 m. läh. alla: k. 4, 57 m.
11. — — — 6, 56 — — — — 4, 30 —
21. — — — 7, 21 — — — — 4, 5 —

November. Sel kuul on 30 pääwa.

11.

Töö ja wõitlemine peawad
Eluteel meid karastama,
Õnn, kell sammud nõnda weawad:
Wõitja krooni palgaks saama.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Reede	Pühade pääw	
2 Laup.	Hingede pääw	12, 42′ õht.
	23. P. p. 3. a. J. P. — Kohtu rahast. Mat. 22, 15—22.	
3 Pühap.	Tiileman	
4 Esmasp.	Oto	Selge.
5 Teisip.	Lota	
6 Kesknäd.	Leonard	Külmad
7 Neljap.	Enno	
8 Reede	Writs	ilmad.
9 Laup.	Teodor	
	24. P. p. 3. a. J. P. — Jairi tütrest. Mat. 9, 18—26.	
10 Pühap.	**Martin Luter**	8, 33′ hom.
11 Esmasp.	Martin piiskop	
12 Teisip.	Joonas	Lumesadu.
13 Kesknäd.	Eügen	
14 Neljap.	Wriidrik	Pilwine.
15 Reede	Leopold	

16 Laup.	Otomar	Külm tuul.
	25. P. p. Kolmaino p. Jerusalemma ärrarikmisest. Matt. 24, 15—28	
17 Pühap.	Huugo	
18 Esmasp.	Esra	2, 47′ hom.
19 Teisip.	Elisabet	
20 Kesknäd.	Aamos	Tuiskab ja
*21 Neljap.	Maaria ohw. pääw	
22 Reede	Kristina	külm.
23 Laup.	Eleonora	
	6. P. p. Kolmaino J. p. — Wiimne kohtupääw. Matt. 25, 31—46.	
**24 Pühap.	**Surnute püha**	11, 20′ õht.
25 Esmasp.	Katrina pääw	
26 Teisip.	Konrad	Paras külm.
27 Kesknäd.	Paabo	
28 Neljap.	Künter	Läheb
29 Reede	Ewart	külmemaks.
30 Laup.	Andrese pääw	

1. Nowembril tõuseb päike: k. 7, 47 m., läh. alla: k. 3, 41 m.
11. — — — — 8, 9 — — — — 3, 23 —
21. — — — — 8, 29 — — — — 3, 10 —

Deetsember. Sel kuul on

12.

Aasta lõpetuse tunnil
Tõstkem tänu Jumalale!
Kelle inglid armu sunnil
Wiind meid õhtu ligemale.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1. Kristuse tulem. P. — Kristuse sisseseõitmisest. Mat. 21, 1—9.		
1 Pühap.	Aarend	
2 Esmasp.	Kärsna	3, 20′ hom.
3 Teisip.	Koola	
4 Kesknäd.	Barba	Külm ja
5 Neljap.	Sabina	
6 Reede	Nigula p.	tuline.
7 Laup.	Anton	
2. Kr. tulem. P. — Wiimse pääwa tähtedest. Luuk. 21, 25—36.		
8 Pühap.	Maaria saam. p.	
9 Esmasp.	Juhkum	Talweh. 2, 15′ õ.
10 Teisip.	Juudit	6, 14′ hom.
11 Kesknäd.	Woldemar	
12 Neljap.	Tiili	Külm ja
13 Reede	Luutsia	
14 Laup.	Nikasius	udune.
3. Kristuse tulem. P. — Joannes wangi-tornis. Mat. 11, 2—10.		
15 Pühap.	Johanna	Natuke lund.

31 pääwa. **Jõulu-kuu.**

16 Esmasp.	Albina	
17 Teisip.	Hinno	3, 34′ õht.
18 Kesknäd.	Kristohw	(4. Kwatember.)
19 Neljap.	Lot	
20 Reede	Aabram	Lumesadu.
21 Laup.	Tooma pääw	
4. Kristuse tulem. P. — Joannese tunnistus. Joann. 1, 19—28.		
22 Pühap.	Beata	Head
23 Esmasp.	Tohwer	
24 Teisip.	Aadam, Eewa	8, 9′ hom.
**25 Kesknäd.	**1. Jõulo P.**	
**26 Neljap.	**2. Jõulo P.**	ilmad.
*27 Reede	Ewang. Joann.	
28 Laup.	Süütalaste pääw	Waiklik ilm.
Pühap. p. Jõulo p. — Simeon ja Hanna. Luk. 2, 33—40.		
29 Pühap.	Noa	
30 Esmasp.	Daawid	Sula.
31 Teisip.	Silwester	8, 39′ õht.

1. Deetsembril tõuseb päike: k. 8, 44 m., läh. alla: k. 3, 5 m.
11. — — — — 8, 51 — — — — 3, 6 —
21. — — — — 8, 52 — — — — 3, 18 —

Meie suure Wene-Keisri sugnwõsa.

Aleksander II. Nikolajewits, kõige Weneriigi Ülemwalitseja ja Keiser, ka Pohla-maa Kuningas, on sündinud 17. Aprilil 1818, saab 50 aastat wanaks.

Maaria Aleksandrowna, Keiserina, Hesseni Suurehertsogi tütar, sünd. 27. Jul. 1824, saab 44 aast. wan.

Nende lapsed:

1. Aleksander Aleksandrowits, Suurwürst ja Weneriigi auujärje pärija, sünd. 26. Weebr. 1845. Tema abikaasa: Maaria Weodorowna, Suurwürstina, Daani kuninga tütar, sünd. 14. Nowembril 1847.
2. Wladimir Aleksandr., Suurwürst, s. 10. Aprilil 1847.
3. Aleksei Aleksandr., Suurwürst, s. 2. Januaril 1850.
4. Maaria Aleksandrowna, Suurwürstina, sünd. 5. Okt. 1853.
5. Sergei Aleksandrowits, Suurwürst, s. 29. Aprilil 1857.
6. Pawel Aleksandrowits, Suurwurst, sünd. 21. Septembril 1860.

Õnsa kadund suure Keisri Nikolai I. lapsed:

a) Konstantin Nikolajewits, Suurwürst, sündinud 9. Septembril 1827. Tema abikaasa: Aleksandra Josepowna, Suurwürstina, Saksen-Altenburgi Hertsogi tütar, sündinud 26. Juunil 1830.

Nende lapsed:

1) Nikolai Konstantinowits, Suurwürst, on sündinud 2. Weebruaril 1850. 2) Olga Konstantinowna, Suurwürstina, sündinud 22. Augustil 1851. 3) Weera Konstantinowna, Suurwürstina, sünd. sel 4. Weebruaril 1854. 4) Konstantin Konstantinowits, Suurwürst, sünd. sel 10. Augustil 1858. 5) Dmitri Konstantinowits, Suurwürst, sündinud 1. Juunil 1860. 6) Wjatseslaw Konstantinowits, Suurwürst, sünd. 1. Juulil 1862.

b) Nikolai Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 27. Juul. 1831. Tema abikaasa: Aleksandra Petrowna, Suurwürstina, Holstein-Oldenburgi Printsi tütar, sündinud 21. Mail 1838. Nende lapsed:

1) Nikolai Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 6. Nowembril 1856.

2) Peter Nikolajewits, Suurwürst, sündinud 10. Januaril 1864.

c) Mihael Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 13. Oktob. 1832. Tema abikaasa: Olga Weodorowna, Suurwürstina, õnsa Baadeni Suurehertsogi tütar, sünd. 8. Septembril 1839. — Nende lapsed:

1) Nikolai Mihailowits, Suurwürst, sündinud 14. Aprilil 1859. 2) Anastasia Mihailowna, Suurwürstina, sündinud 16. Juuli 1860. 3) Mihail Mihailowits, Suurwürst, on sünd. 4. Oktobr. 1861. 4) Georg Mihailowits, Suurw., sünd. 11. Aug. 1863.

d) Maaria Nikolajewna, Suurwürstina, Hertsogi Maksimiliani Leihtenbergi lesk, sünd. 6. Augustil 1819.

Tema lapsed:

1) Maaria Maksimilianowna Romanowska, Keiserlik Printses, sünd. 4. Okt. 1841. Laulatud 1863 Baadeni Printsi Wilhelmiga, 1829. 2) Nikolai Maksimilianowits Romanowski, Keiserl. Prints, sünd. 23. Juulil 1843. 3) Eügenia Maksimilianowna Romanowska, Keis. Printses, sünd. 20. Märtsil 1845. 4) Eügen Maksimilianowits Romanowski, Keis. Prints, sünd. 27. Jan. 1847. 5) Sergei Maksimilianowits Romanowski, Keis. Prints, sünd. 8. Deets. 1849. 6) Georg Maksimilianowits Romanowski, Keiserl. Prints, sünd. 17. Weebr. 1852.

e) Olga Nikolajewna, Suurwürstina, sündinud 30. Augustil 1822. Laulatud Würtembergi-kuninga Kaarl Wridrik Aleksandriga, sündinud 22. Weebruaril 1823. Keisri tädi:

Õnsa Suurwürsti Mihael Pawlowitsi lesk Heelena Pawlowna, Suurwürstina, Würtembergi Hertsogi tütar, on sündinud 28. Deetsemb. 1806.

Tema tütar: Katarina Mihaelowna, Suurwürstina, sünd. 16. Augustil 1827; laulat. 4. Weebruaril 1851 Meklenburg-Streelitsi hertsogi Georgi abikaasaks, sünd. 30. Deetsembril 1823.

Lada-pidamise pääwad.

Neäri-kuul: 7. Rijas, 3 p. Tartus, suur saksa laat, 3 näd. Wõrus, lina laat, 3 p. Orgital, 2 p. — 10. Haapsalus, 2 p. — 22. Raplas. 17. Koloweres, 2 p. 25. Pernus, lina ja booste laat, 3 p. Wolmeris, 6 p. — 26. Keblastes, lina laat, 2 p. — 27. Rakweres, 2 p.

Küünla-kuul: 2. Paldiskis, 2 p. Willandis saksa laat, 8 p. Wõrus, 1 p. — 6. Paides. — 4. Tartus, lina laat, 2 p. — 8. Walgas, lina l. 2 p. — 12. Audrus. Kuresaares, saksa laat, 10 p. — 15. Willandis, lina laat, 3 p. Wõnnus, lina laat 2 p. Lihulas, 3 p. Rijas, booste ja kauba laat, 8 p. — 22. Wõrus, saksa laat, 8 p. — 25. Wolmeris, lina laat, 5 p. — 27. Lemsalis, lina laat, 2 p.

Paastu-kuul: 15. ja 16. Kokkora mõisas, Kallaste küllas (Krasnagor) 2 p.

Jüri-kuul: 8. Willandis, 1 p. — 9. Wõõbsus. — 10. ja 11. Wõru linnas lojuste ja kauba laat, 2 p. — 19. ja 20. Allamusten (Krootusse mõisas) lojuste ja kaubalaat.

Lehe-kuul: 1. Karilatses (Käbrimõisa), lojuste ja booste laat, 2p. — 9. Nigula laat, Wõõbsus, Räpina kihelkonnas.

Jaani-kuul: 11. Wõnnus, 8 p. — 16. Rakweres, 2 p. — 20. Paides, 1 p. — Rijas, 3 p. Tallinnas, saksa laat, 2 näd. — 22. Willandis, 1 p. 26. — Wõrus, 1 p. — 27. Walgas. — 27. Tallinnas, willa laat, 8 p. — 29. Tartus, 2 p. 26. Tarwastu mõisas 1 p.

Heina-kuul: 2. Pernus, karja laat, 2 p. Karksis. — 20. Rijas, willa laat, 3 p. — Pernus, saksa laat, 3 n. — 26. Wolmeris.

Leikuse-kuul: 10. Walgas. Lemsis. — 15. Helmes, 2 p. — 24. Kosse- ja Rosimõisas. Lauritse laat, Mooseksatse mõisas. — 27. Wastsemoisas. — 28. Kilinga mõisas. — 30. Kaantsos.

Mihkli-kuul: 1. Torki mõisas, Jaama kihelk., Kuresaares 3 p. — 2. Abjas, 2 p. Tammistes. — 4. Räpinas, 2 p. — 5. Sindis, 2 p. — 6. Taakerberas. — 8. Kastnas. Põlwa ja Rõuge kiriko juures. Adselis. Tartus, 3 p. Purtnikus. — 10. Mõnistes. Oldres. Paides, 2 p. Patkülas. — 13. Perawores. — 14. Haapsalus, 2 p. Uudes mõisas, 3 p. — 15. Antsmõisas, 2 p. Kuresaares, 2 p. Põltsamaal, 2 p. Koorte- ja Sallatsimõisas. — 18. Audro mõis. — 19. Kirepis, 2 p. — 20. Wändras, 2 p. — 21. Sännas. Wolmeris. Paldiskis. — 22. Jõhwis. — 24. Lihulas, 1 p. Willandis ja Wõrus, 2 p. — 26. Tallinnas, 3 p. Pernus, 2 p. Kurresaare linnas, lojuste ja booste l., 3 p. — 29. Tartus, 3 p. Walgas. Mihkle kiriku juures. Keblastes, 3 p. Keilas. Rakweres. Rawanurme laat, Wastseliina kihelkonnas, 2 p. Jõelehtmes, nädal päraft Mihklit.

Wiina-kuul: 1. Kuresaares, 3 p. Raplas. — 2. Wastmõisas, 2 p. — 4. Koloweres, 2 p. Pühajärwe m. — 5. Awinurme mõisa Lohusu külas kauba, lojuste ja booste laat, 2 p. — 5. Wõõbsus. — 6. Lutsnikis. Tarwastus. — 7. Wõrus, 3 p. — 9. Lemsis, 2 p. — 10. Käo mõisas. — 13. Allatzkiwwi m. Lahhe-kõrtsi jures. — 15. Kuresaare l. 3 p. — 15. Lustiweres. — 16. Wõnnus, 2 p. — 17. Orikus, 2 p. — 28. Wolmeris.

Talwe-kuul: 1. Tartus, 2 p. — 5. Paides, 2 p. — 10. Mustwee külas, 3 p. Wõrus, 2 p. — 15. Wigalas, lina laat, 2 p. Woltweldi mõisas. — 20. Walgas, lina laat, 2 p. — 25. Willandis, lina laat, 3 p. Wolmeris, lina laat, 3 pääwa.

Jõulo-kuul: 5. Perawores, lina laat. — 6. Wõõbsus. — 10. Wõnnus, lina laat, 2 p. Rijas jõulu l. kunni 10. Neäri kuul. — 10. Paides, lina laat, 2 p. — 12. Merjamas. — 12. Pernus, 2 p. — 19. Keblaste mõisas, lina laat, 2 p. — 27. Walgas, saksa laat, 10 p.

Lühikene juhatus aeamõõtmiseſt.

Kuda ſiin kaduwas elus kõik asjad mõõdu ja kaalu järel käiwad, nõnda mõõdetakſe kaa aega, kus juures pääwapikuſt otſekui ſüllapuut tarwitatakſe, misga nädalate, kuude ja aastade aru mõõdetakſe. Seal tuleb wahet teha loomuliku ja hariliku pääwa wahel. Loomulikuks pääwaks nimetatakſe aea pikuſt päikeſe tõuſu ja weeremiſe wahel, aga ſeeſinane pikus moondab ennaſt aasta aegade ja kohtade järel, ſeda mööda kuda ükski koht enam lõuna ehk põhja pool ſeiſab. Meie koha pikem pääw wältab 18 tundi ja 52 minutid, ja lühem pääw 5 tundi 54 minuti. Meie harilik pääw arwatakſe 24 tunni pikuſeks; tema alustab keſk ööl kel 12, ja ſealt loeme meie kaks kaheteiſtkümne tunni pikuſt jägu. Eſimene jägu wältab keſkööſt kunni lõuneni, teine jälle lõuneſt kunni keſkööni. — Tähetundjad ja mereſõitjad alustawad oma pääwa ſüda lõunal, ſel ſilmapilgul, kus päikene kõige kõrgemal ſeiſab, ja loewad ſiis oma tunnid üheſt kunni kakskümmendneljani edaſi. Kui meie arwamiſe järel ühe kuu 15mal päätwal hommiku kel 9 on, ſiis on nende arwamiſt mööda waſt ſelleſama kuu 14mal päätwal kel 21. Nemad nimetawad oma wiiſil loetud pääwa päikeſe pääwaks, ja ſelle wasta tähepääwaks, kus maakera ennaſt korra oma telje ümber keerab. Italia rahwas loewad oma harilikul päätwal kaa 24 tundi, kus nemad õhtul päikeſe weeremiſel alustawad ja teiſe õhtuni edaſi

loewad; — mõned teiſed rahwaſugud wanal aeal alustaſiwad oma pääwa päikeſe tõusmiſeſt.

Sel järgil kui päikeſe nähtaw liikumine aasta pikuſel mitte ühetaſane ei ole, ei wõi kaa igapääwane päikeſe lõune kõrgus ika ühetaſane olla, waid kord natuke pikem, kord natuke lühem wahe üheſt pääwaſt teiſe olla. Sellepäraſt ei ole tõſiſed päikeſe pääwad ja nende oſad ühetaſaſed. Aga et mõnuſam näitab aega ühetaſa jagada, ſellepäraſt jagatakſe aasta pikus kõik ühetaſa pääwa- ja tundidesſe, mis keſkmiſeks päikeſe pääwadeks nimetatakſe. Selle järel on meie tunnikellad ſeatud, et nemad ühetaſaſel käigil ſeda keſkmiſt aega näitawad. Üks täielikult päikeſe järel käima ſeatud tunnikell, ſaab päikeſe lõune kõrguſe, ehk tõteliku aea wasta, pea natuke tagaſi jääma, pea jälle natuke ette jõudma, aga ühe aasta jookſul jälle päikeſega ühte jõudma. Se wahe keſkmiſe ja tõſiſe päikeſe aea wahel on kõige ſuurem 22. Oktobril kus tema 16 minutid ja 19 ſekundi wälja teeb. Kui 10mal Januaril pääwa-uur ehk tunnipakk lõunat näitab, ſiis on keſkmiſe aea järel juba kel 12, 11 minutid ja 47 ſekundi; kolmandamal Juunil ei ole wahe ſnurem kui 3 ſekundi, mis tunnipakk enam wälja ei wõi näidata; aga 6. Oktobril on tõſine lõuna, kui keſkmiſt aega mööda ſeatud tunnikel waſt kell 11, 45 minutid ja 18 ſekundi näitab.

Kuda igaüks teab, on meil neli aasta aega, kellele tähetundjad kindlaid raeaſi on teinud. Selle järel alustab kewade, kui päike lõuneſe maakera poole pealt tulles põhjaſe maakera poole peale minnes maa-

wööst läbi lähäb: kus kewadel pääw ja öö ühe pikused on (kewade pööripääw.) Kui päike põhjapoolsel maakera külle peal maa-wööst kõige kaugemal seisab, siis alustab suwi, mis suwe päikese-paigalseismiseks nimetatakse, sest et päike seal mittu pääwa pea ühetasasel lõuna kõrgusel seisab. Seal, kus sügisel pääw ja öö ühepikused on (sügise pööripääw), alustab sügise, nõnda kui Jõulukuu lühemal pääwal talw, mis suise päikese seisu wasta talwe-päikese-paigalseisuks kutsutakse. Selleläbi et päikese liikumine mitte ühetasane ei ole, ei wõi kaa tähetundjatest arwatud aastaaead kõik ühepikused olla. Kewade, ehk aeg kewadise pööripääwa ja suwepäikese-paigal-seisu wahel on 18 tundi lühem kui suwi, ja pea niisama suurune wahe on talwe ja sügise wahel. Kewade ja suwi ühtekokku arwatud wältawad ligi 8 pääwa pikemalt kui sügise ja talw.

Aeg ühest kewade hakatusest kunni teise, ehk üks päikese aasta wältab keskmisel arwul praegusel aasta saeal 365 pääwa, 5 tundi, 48 minutid ja 46 sekundi. Kui aastal selle asemel aga 365 pääwa peaks arwatama, siis lähäksime meie sel pisukesel möödul wäga kiiresti edasi; 200 aasta pärast tuleks sügisene pööripääw juba 1. Nowembri kuu peale, ja 700 aasta pärast tulekšid Jõulu pühad kesk suwel. Wana Egiptuse rahwas jagas aastat 12 kuuse, iga kuud 30 pääwa, ja arwasid siis aasta lõppul 5 pääwa juure, nõnda et nende aasta hakkatus aega mööda kõige aasta jagude sisse wõis juhtuda. Aga nemad teadsid wäga hästi, et nemad sel wiisil iga aasta weerand

pääwa maha jätsid. Egiptuse rahwa teadmine pandi aasta rehnungi põhjuseks, mis Julius Käsar 46 aastat enne Kristuse sündimist üleswõttis, ja 325 aastat pärast Kristuse sündimist Nikäa linnas kirikukogus kaa kristliku aea arwamise põhjuseks pandi. Et aga, kuda meie kuulime, tõsine päikese aasta mitte 365 1/4 pääw, waid 365 pääwa 5 tundi 48 minutid 46 sekundi pik on, siis näitas iga nelja aasta pärast ettewõetud lisa pääwa juure panemine, kus täis pääw arwati, natuke segane, sest et mõõt wäga rohke olnud, ja leiti 1582 aastal, et kewadine pööripääw kümme pääwa warem tulnud kui kirikukogu aeal Nikäa linnas. Seal olid kümme pääwa puudu jäänud, mispärast papst Gregorius XIII. käsku andis puudust selle läbi täita, et 4. Okt. 1582 tük edasi hüpati ja järgmisel pääwal ei mitte 5mat waid 15mat Oktobri kuu pääwa loeti. Et aga kaa tulewal aeal kewadine pööripääw, mis kristliku lihawette ja teiste pühadele aru teeb, ikka ühe pääwa peale langeks, sai kinnipandud, et neljasaea aasta sees kolm lisa pääwa pidid mahakustutud saama. Seda aea arwamist nimetatakse Gregoriani aearehnungiks, mis järel Saksamaa ja teised wõõra maade rahwad oma aega arwawad ja ikka 12 pääwa meie aeaarwamise ette jõudwad. Weel täielikum on aeaarwamine, mis üks Seltshuki rahwa Sultan Dshelab Eddin juba 11mal aasta saeal Persiamaal üleswõtnud. Tema arwamist mööda peab lisapääw 7 kord iga nelja aasta pärast, aga 8mal korral wast wie aasta pärast üleswõetama, ehk teiste sõnadega 33 aasta sees 8 pääwa

juure lisatud saama. Selle rehnungi järel wältaks harilik aasta 365 pääwa 5 tundi 49 minuti 5 1/2 sekundi, mis tõsiseşt päikese aastast aga 19 1/2 sekundi piekm oleks, senni kui tema Gregoriani lisapääwa arwul 26 sekundi pikem on. (Jääb poolele.)

Kui Ülewainul uue aasta hommikul tuld tuppa wõeti, oli Juhan esimene, kes asemelt kargas ja riided küreşt selga ajas, ehk temal kül minewal ööl unekattet palju silmile ei saanud. Tema ei tahtnud ööseşe pikemalt kodunt wiibimisega isale käsipidet anda, kuhu külge sõitlemisi ja noomimisi wõiks kinnitada, mis — kes teab kui kaugele ulatakşid, kui joa woolamisele kogemata tõkkeid ette ei panda. Mihkel Põllupap oli wiimsel aeal, tükalt Hansu, tükalt Peeter Mõistandi läbi kül nii kaugelt teiseks meheks läinud, et tema sagedamast kui enne asjatallitamisel ilmliku rahwaga ümberkäis ja arwemast pärlid sigade ette heitis; aga oma kodu, iseäranis pühapääwal ehk tähtpühadel näitas lugu, kui oleks üks teine waim tema sisse läinud ja teda teiseks inimeseks loonud. Seal ei leitud armastusel ja kannatusel pisemat asupatika enam südames, waid kõik pidi hukka mõistetud saama, mis ilmlik ja kaduw oli, kas hea ehk paha. Et noorema poea tulewa abikaasa walitemine temal mokka mööda ei käinud, ja kosimine ülepea kui ilmlik lihaliku inimese tallitus temal wasta meelt seisis, sellepäraşt oleks seşt nüüd pikemat jutluşt wõinud tulla, kui kuuljad uue aasta hommikul soowisiwad. — Wanemad inimesed ekşiwad sagedaşt, kui nemad oma jahtund werega

noore inimese palawat südant lähäwad mõõtma, seal juures iga kord unustawad, et nemad ise kaa omal aeal noored olid olnud ja kolme-, neljakümne aasta eeşt mitte küüne wäärt paremine ei oskanud tallitada. — Mis pikem eluaeg meile õpetanud, on üks kalli hinnaga ostetud warandus, mis ükski oma pärijatele ei wõi järeljätta. Nemad peawad nimetatud warandust enestele ise korjama, niisama kalli hinnaga ostma kui meiegi, jah kõrwalopsusi ja matsusi mitmelt poolt saama, enne kui weri külmemaks jahtub ja pea targemaks lähäb. — Juhanile õnneks ei tehtud tema õhtuseşt käigişt ja hiliseşt kojutulemiseşt jutugi; asi näitas ärmatise wangis kui mets, kuşt oksa ega raagu ei leitud, mis lume warju alt oma koort silma ette oleks toonud. Wana rahwa arwamişt mööda peab metsa wangistus uue aasta hommikul õnne tähendama, et Jumal heat wiljawoodu saab sigitama; ehk langeb loodetud õnnistuseşt kaa mõni tilk meie noore rahwa peale. Praegune tuulewaikus majas laskis seda loota, kui marud tagajärel ei peaks tulema.

Päraşt hommiku palwe ja laulude lõpetuşt mindi lojukşid tallitama, anti igaühele põhku ja kamalu täis wilja teri ette, mis elajaid iseäranis kõigel aasta pikusel peab toetama. Kui hiljemine kaa pererahwas leiba saiwad wõtnud, hakkati kiriku teele walmistama, seşt et tuisand tee päraşt warem minikut pidi ette wõetama. Juhanil kipitas südame peal õele eiliş õnnekäiki kuulutada, siiski ei leidnud ta warem mahti kui kiriku teel, kus ta Elsega ühes saanis sõitis, natuke maad nende järgil isa ja ema teises saanis, sulane

hobuse ajajaks nende kannul. Ehk kül kirikulisi rohkest teel nähti, weeretas tuul kerge lumega jäljed ruttust kinni, et iga saanitalla uusi waguši pidi ette ajama.

Kirikust wälja tulles nähti igal pool pisemaid ja suuremaid inimeste troppisi koos, kus sõbrad ja tutawad üks teist teretasid ja head õnne uueks aastaks soowisid. Tamme peremees, Peeter Mõistand, seisis omastega köstri maja nurga taga, kui Ülewainu rahwas mööda läksid; nende wahel ei tehtud suuremat juttu, kui tere ja jumalaga, aga Liisu ja Juhani silmad olid palju rohkem teine teisele rääkinud kui suu, mis meie lugejatele ei usalda kuulutada, sest et meie nimetatud keelt selgest ei oska.

Jumala-teenistus kirikus ja lugemine palwemajas wiibisiwad täna pikemalt kui muidu; tük widewiku oli juba läinud, enne kui Ülewainu pererahwas koju jõudsiwad ja lõunat hakkasiwad wõtma. Haritud pühapääwa wiisil ei räägitud söömalaual palju midagi, sest et peremees seda ei sallinud. Toitu kambrist lauale kandes oli Els niipalju mahti leidnud, Juhani õnne eidele kuulutada, kes kui naisterahwas niisuguši sõnumid lahkemalt wasta wõttab ja oma kewade põlwe meele tuletab, kus päike heledamast paistis, luhad ja metsad ilusamast haljendasiwad, lilled kaunimast õitsesid ja süda põues rõõmu pärast hüppas! Ema, poeg ja tütar tunnistasid sööma laual, kuda nemad üksteise mõtted sõnata äratundsiwad. Kui hiljemine wana mullane keha jälle karastatud ja rooa waagnad laualt ärakoristatud saanud, toetas pereisa selga wasta seina, ohkas paar korda, tõstis silmad

toa lae poole ja alustas siis, kuda ta harilikult igakord tegi, nende sõnadega: „Jah, kuulime täna jälle esiteks õpetaja suust kirikus ja pärast weel selgemast palwe majas, mis meil täna ja igapääw ülem asi peaks olema, mis ihulikust toidust ülekäib ja meie hingekest taewa wasta saab walmistama, et tema talle sülle ükskord kõlbaks; aga wäga pisut leitakse neid, kes seda tähele oskawad panna ja kui Israeli rahwas kõrbes taewa manna lähäwad korjama. Laia ilma lapsed ei holi sest midagi, nemad rändawad kui Sooddoma ja Komorra rahwas nii kaua kinni silmadega, kunni tuline wääwli ja waigu meri neid elusalt oma põhja neelab ja juba walmis küpsetatud põrgu hauda wiib, kus piin ei lõppe ja ussi närimisel otsa ei ole. Kuda laia ilma lapsed wana aastat lõpetawad ja uut algawad, on tutaw asi, mis siin pikemalt ei maksa rääkida. Aga kui, Jumal paraku, kaa mõned nooremad meie seltsist nende jälgile kipuwad astuma, — (siin watas ta tõsiselt Juhani peale) — kallil ööl tühja tallitust sõidawad, siis peab tallermaale aeda ette tehtama, enne kui nemad igawese hukkatusesse langewad. Ewa pakkus õuna Aadamile, Aadam söi ja langes temaga ühtlase pattu ja nuhtluse alla. — Kirikust wälja tulles anti kät ja soowiti üks teisele õnne, heat uut aastat, rahu ja terwist, mis kõik kui aealikud soowimised kaste kombel päikese terade ees ärakauwad. Ei tea, kui palju neist soowijatest oskasiwad meele tuletada, mis wara neil enam tarwis läheb. Nende soowitud pilliroost keppid ei jõua kellegile tuge anda, ei midagi jalule seada, mis kauem

kestaks kui tänaseks ja homseks. Seal peab üks wägewam meile appi astuma, meid nõdrusse kammitsast lahti peastma ja uueks loomaks moondama. Wast kui maailm ja pattud ühes risti külge saawad naelutud, meie punased riided lumewalgeks pestud, wana mau pea maha rõhutud, wõime meie loota" — —

Käre koerahaukumine õues takkistas siin äkitselt Mihkli jutlust, Juhan läks waatama, mis koera kära ukse taga sünnitanud, aga ust lahti tehes astus tuleja temal juba wasta. Rebbasenahast mütsi laiad, mahalastud kõrwad warjasiwad mehe nägu, et palju enam wälja ei paistnud kui ninaots ja natuke lumistatud palgedest. Esimesel silmapilgul ei tunnud teda kedagi; aga kui ta tutawa healega pererahwast terestanud, kargasid kõik istmedelt ja hüüdsid: „Jüri! armas Jüri! kust sa nii ootmata ja teadmata seie tulid?"

Jüri oli juba ammugi igatsenud wanemaid ja endist elukohta waatama tulla, kus kõik tema noorema põlwe mälestused kaswiwad ja inimesel südame külge juurduwad, kust neid muud ei jõua lahutada kui ükskord surm. Kodunt tulles oli ta lootnud weel wana aasta õhtul wanematele saada, mis oleks wõinud sündida, kui halw tee teda poleks kinnitanud, nõnda et ta eile õhtu waewaga ***i kiriku kõrtsi jõudnud ja sinna ööseks jänud. Seal käinud tema täna enne lõunat kirikus ja wõtnud siis wast teekäiki uueste ette. Tuisand neljapenikoormane tee wiiwitanud temal käiki, et warem seie ei saanud. Talwe riietest peastetud külalise kuju, ehk kül tuulest ja külmast tursunud palged alles punetasid, tunnistas awalikult, et noorel mehel heat pidu äia majas ei wõinud olla. Tema lahjaks läinud keha, sissewaunud silmad, murekordsud otsa peal ja kanawarbad kulmude kõrwas kuulutasiwad elu raskust ja näitasid selgest, et õnne kätki teda ei olnud kiigutanud. Els ja ema tõtasiwad käsikambri wõõrale rooga walmistama, kus juures nemad kahetsetes tema moondatud kujust rääkisiwad. Hiljemine oli mõlemilt poolt nii palju küsimisi ja wastamisi, et pik talwe õhtu kesköösni ärakulus, enne kui lühikese õhupalwega nääripääwa lõpetati ja puhkama mindi.

Nende õhtujutudest peame siin ühe tükikese andma, kust seest igaüks selget märki leiab, kus kohalt kingapaelad kõige kibedamast Jüri jalga olid pigistanud. Kui Juhani kosimine räägitawaks tõusis ja Jüri isa suust kuulnud, mis wasta meelt temal poea kosimine olnud, kes ühe — ehk kül muidu ausa, aga ilmliku mehe tütre endale abikaasaks walitenud, mispärast tema mittukord rasket pattu enne andeks palunud, kui poeale kosimise luba oli annud. Jüri kostnud lühidelt: „Mis sest wiga, kui tütarlaps muidu laitmata ja hea südamega loom on. Andku Jumal sulle, armas wend, paremat elu ja õnne kui mulle osaks saanud. Sina tohid õnne loota, sa oled enese silma ja südame juhil armukest leidnud ja ei mitte teiste juhatamiste ja soowimiste järel kosja läinud, kus naise wõtmine enamist ikka kotis ostetud põrssa kaubaga ühte lähäb. Rikus ja wara ei wõi abielus kellegile õnne tuua, nii wähe kui wäljaspoolne wagaduse wari inimese kurja südant ja halwa tegusi wõib parandada."

Ülewainu ja Tamme pererahwas olid laste kosimise läbi sugulaseks saanud, sagedamast läbistiku ümberkäimisest sigines sõbrus, ja wausiwad endised waheseinad, mis neid sinna saadik üksteisest eemal hoidnud, pääw pääwalt madalamaks, seda mööda kaswis usaldus mõlemilt poolt suuremaks. Et Ülewainu wanem poeg Jüri uusi sugulasi ligemalt tundma õpiks, sellepärast walmistati kolmekuninga pääwa õhtul weike wõõraspidu, kuhu Mõistand kõige perega paluti. Ega wältanud kuigi kaua, seal nähti Jüri Põllupap ja Peeter Mõistand teine teisega nõnda tutawad kui olekſid juba mõnda aastat naabris elanud ja ei mitte täna õhtu esimest korda kokku saanud. Peeter ei pidanud omas südames saladusi, waid rääkis, kuda ta mõtles, ja tema oskas mõtelda. Tema oli kõik asjad teraselt tähele pannud ja oskas kui agara peaga mees igas kohas wahet teha ja küsimiste peale otsust anda. Kui Jüri hiljemine nimetanud, et temal tahtmine olla wana tutawa kohta ja wanemate ligemale elama tulla, kui kuskilt heat rentkohta leiaks, mis kõlbaks wõtta; kostis Mõistand: „Rentkohtasi on igal pool nüüd sada, häid ja halwemaid, aga sinusuguse mehele ei tahaks ma ainukest neist soowida, weel wähem sulle teed juhatada. Kes meie päiwil kui majaperemees halja oksale tahab saada, se ei tohi talu kohta rentima minna, waid peab talu päris omaduseks endale ostma; siis teab tema, mispärast ja kelle tuluks ta tööd ja waewa oli näinud. Ehk mul kül wähemat kartust selle poolt ei ole, et sina rentniku põlwes läbi ei saaks, siiski peaksin ma kahetsema, kui sa oma noorema ea täielist jõudu rentkoha kallal lähäksid raiskama, mis sa paremine pärispesa ehitamiseks wõiksid tarwitada, kust endale wanaduseł peawarju leiaksid ja järeltulejale tulu toimetaksid.“

Jüri wastas: „Päriskoha ostmise tarwis on mul jõud wäga kasin, ma peaksin teiste käest raha laenama ja seeläbi raskemat wõlakoormat oma kaela peale weeretama kui sooned jaksaksid kanda.“ — „Kül wana äiataat annab omast kukrust lisa peale, et wõõra wõlga tarwis ei läha,“ — nimetas Peeter. Aga Jüri, kui oleks uis teda nõõlanud, hüüdis punetes palgedega: „Jumal hoidku mind selle eest! Ennemine tahaksin elu aea sulase põlwes wõõrast leiba süüa, kui tema käest raha küsima minna!“ Peeter märkas sedamaid, kuda lugu äia ja wäimehe wahel wõis olla, ei tahtnud sellepärast tulisid süsi peale kanda, waid käänas jutu teise raea peale. Tema seletas Jürile põhjani ostmise lugu rentkassa abiga, misläbi kaa kehwamal mehel talumaade ostmine wõimalikuks läheb, kes kõigest wäest püüab edasi minna, ja eemalt mäge nähes seisma ei jää, enne kui ülesronimist sai katsuma. Rentkassast laenatud kapital saab aega mööda intresside maksmise läbi ärataſutud, kus üks protsent aastas, se on: üks rubla saea rubla pealt wõla kustutamiseks maksetakse, nii kaua kui wiimne kopik on tasutud. „Praeguse rendi wasta“, — lisas ta pikemalt peale — „kus wiis ja kuus rubla, mõnes paigas rohkemgi taalri pealt wõetakse, on ostmine palju mõnusam, kuda igamees, kes natuke rehkendada mõistab, hõlpsalt wälja wõib arwata. Oled sa kui

rentnik kõige hoolega talukohta paremaks teinud, siis ei jookse kasu igakord sinu tasku, waid tuleb enamist sellele heaks, kes kohta ostab. Tagasi tasumine koha parandamise eest maksab sulle kül ühe osa waewa, aga ei ial kõik.“ — Jüri ütles: „Meie pool kardawad inimesed päriskohtade ostmist ja tahawad nii kaua oodata, kui kroonu poolt kindel hind saab määratud, mis ühe taalri maa eest tuleb maksa, sest et mõisnikud wäga kõrget hinda talukohtade eest küsiwad.“ Peeter kostis naeratates: „Se ootus ja lootus on juba mõnda aastat rumalate peas jampsinud, tükalt kaa seda teinud, et need, kes kuue aasta eest kohtasi odawamalt wõisid osta, neid nüüd kallimalt peawad maksma. Kuda iga kauba juures tahtjate hulk kauba hinda ülendab, nõnda kaa siin. Aga peaks rumalate lootus kaubahinna määramisega ial tõeks minema, siis tuleks sest enam kahju kui kasu. Priiwolile antud kauplemine on müüjal ja ostjal kõige parem, kus ühel luba küsida ja teisel pakuda, kunni nemad ühte lepiwad, ehk kauplemisest midagi ei saa. Kuda igal kauplemise järgil peawad kaa talumaade ostmisel ostja silmad lahti ja mõistus selge olema, kui ta ennast petta ei taha lasta. Talukohad leitakse mitmesuguséd, seda mööda, kuda põllu- ja heinamaad, tehakse hinda; kui neid weel rohkema graadide alla pandaks, kui wanas Wakkuraamatutes ülesmärgitud on, siiski ei saaks wõimalik olema kõigile ühetasast hinda määrata. Pealegi saaks niisugune Seadus õigust wasta käima, sest et kõik mõisad ühel hinnal ei ole ostetud, waid mõned odawamalt, teised kallimalt, mispärast igamees sedawiisi müüb, kuda ta ise oli ostnud. Mõtle kuda lugu oleks, kui kroonu poolt ühetasane hind kõige talurahwa hoostele saaks määratud, mis läbistiku arwatud kui keskmine hind kolmkümmend rubla wõiks olla; aga sull juhtuks üks palju parem hobune olema, mis kahe ehk kolme wõrrast hinda maksaks, ja sina peaksid selle hobuse kolmekümne rubla eest Seadust mööda teisele müüma? Ei ma usu, et niisugune Seadus kellegile head teeks; ükski wäekaupa asi ei wõi õnne tuua. Peaks Ülema wallitsuse poolt taalri hinda kinnitatama, siis ei ulataks sähärdune kinnitatud määramine üksnes mõisnikude kohta, waid ülepea kõige orjusemaa raeadele, nõnda et iga peremees, kes oma ostetud kohta teisele tahaks müüa, kõrgemat hinda ei tohiks küsida ega wõtta. Seie saadik ei ole minu teades ostetud talukohtasi weel kuskil ühe peremehe käest teise kätte selle hinna eest müüdud, misga koht mõisniku käest enne oli ostetud, waid igakord rohket kasu peale wõetud, nõnda et kaa siin jälle awalikuks tõusis, et meil kurjemaid nülgijaid ei ole kui — üks Eestiwend teise wasta. — Nõnda kui ma igaühte õnnelikuks kiidan, kellel wõimalik olnud endale päris pesa muretseda, pean ma selsamal wiisil kõiki Juutlase wärki saherdamisi laitma, kus talukohte üksnes sellepärast ostetakse, et neid hiljemine palju kõrgema hinna eest jälle ühe teisele wõiks äramüüa, ja rohkem mammonat kukrusse kaswatada. Üksnes niisuguste saherdajate pärast wõiks taalri hinna määramisest mõnekorra tulu tulla. — Üht tükkim, is siin juures kõige raskemalt kaalu peale

langeb, ei tohi ma mitte nimetamata jätta. Ühelt poolt tõstetakse laialist kisa ja kaebtust üleliig kõrge talumaade hinna pärast, mis ükski enam ei jõua osta, ja teiselt poolt ajawad kisendajad oma tegude läbi kaebamised waleks. Oleks keski rohkemat hinda maksnud kui kaup tõtelikult wäärt oli, siis saaks ta müümise juures igakord rohkem ehk wähem kautama ja peaks kogemata õnneks arwama kui oma maksetud hinda jälle kätte saaks. — Kõik sarnatsed tühjad kaebamised tõusewad enamist rumalusest, poolikust teadmisest, ehk tigedusest, kus üks laisuu lori ülestõstab ja teised taga järel huluwad, aga kellelgi meele ei tule asja põhjust sügawamalt minna läbikatsuma: kas tõsi ehk wale, mis rahwas räägib.“ — —

Iga rahwa sõber peab Mõistandi jutu tõeks tunnistates südamest kahetsema, et mõistlikud juhatamised enamist kõik tuulde lähäwad, aga halpide lori igal pool kergeusklikusi leiab, kes kuuldes ja teisele rääkides ial järel mõtlema ega küsima ei hakka: kas asjade lugu nõnda wõiks olla? — Tehku muhkude leikamine, nii palju walu kui tahes, meie ei wõi parata. Nii kaua kui kuri muhutõbi Eestirahwa elu külles sigineb, ei wõi asjad meil kuskil edeneda ega parema joonele minna, sest et meie pool pimestatud ja kammitses käime, aga teised kawalamad meie rumalusest kasu leiawad. Mis kahju poolik teadmine wõib teha, on wiimsel aeal mitmes paigas nähtawale tulnud, kus laialised lorid hingemaa jagamisteşt, päriswaa kinkimisteşt ja pergel teab, mis jampsimisteşt undasiwad. Kui „Eesti Postimees“ tänuwäärt seletamist selle poolt andis, oleme oma kõrwaga rahwa suust kuulnud: „Tema on mõisnikude poolt palgatud, et nõnda peab kirjutama!“ — Rumalusest peasmine ei too mõisnikudele kasu, waid üksnes meile. Iga hea töö leiab iseeneses palka; ja kui tuhandest kaks ehk kolm oskawad antud õpetust waimu silmale seletuseks tarwitada, siis ei saanud seeme asjata mahakülwatud. Sellepärast, külwimehed, kes seemne salwe sõrwa peal istute, ärge wäsige omal tööl, waid puistage ühtepuhku iwakesi tuulde lendama, kül wana-isa kannab hoolt, et mõned seemne terad mulda kukkuwad, kus nemad aega mööda idanema lähäwad ja tulewal päiwil teie haua iluks õitsewad!

Kaks nädalat pärast Paastu Maarja pääwa juhtusime jälle Ülewainu talusse, wana tutawaid waatama. Els tuli rõõmust hiilgawa silmadega õue peal wasta, tretas ja ütles, et isa nüüd enamist ühtepuhku Warekesel aset peab, kus uut elumaja ehitatakse. Kaa Juhan ja sulane olid täna sinna läinud ja tema emaga üksi koju jäänud. Tuppa astudes ja pikemat jutu üleswõttes läks korraga awalikuks, mis tütarlapsele nii suurt rõõmu oli teinud. Kauema aea pärast tulnud Hansu käest jälle kiri ja sel korral wasta haritut niisi oli suurem osa kirjutusest Elsele saadetud, ehk kül Põllupapi nimi adressi peal seisis ja esimene lehekülg temale kirjutatud oli. Kes kirjatähti nõnda luges, kuda nad paberi peal seisiwad, ei wõinud nende seest palju enam leida, kui — mis üks inimene kaugelt oma sõbradele kuulutab. Teraşe

waimuga tütarlapsed kui Els peawad salakunsti oskama, ridade wahelt enam lugeda, kui ridade sees seisab, se on: kirjutaja mõtteid omal wiisil wenitada ja laiendada, kunni kõik nõnda näitab, kuda nemad soowiwad. Els andis Hansu kirja mulle lugeda, sest et seal midagi saladust sees ei olnud. Hans kirjutas, kuda ülemate poolt neile enne jõulut luba oli antud neljaks nädalaks koju minna, kelle omaksed Peterburist wäga kaugel ei ela, ja ütles siis pikemalt: „Kui mõned minu seltsimeestest luba läksid paluma ja neile pilletid kätte anti, tõusis kaa mul igatsus teid jõulu pühil waatama tulla; aga pikemalt asja läbi mõteldes arwasin paremaks igatsemist waigistada ja sele jääda, kui tundsin, et teeleminemise mõtte juba südame rahutumaks tegi, mis kui sile merepind waiksemat tuuleõhku ei näi kannatama, waid kohe krookisele tõmbab. Paremine tahan teid, kui sele saadik igapääw mõttes waatamas käia ja endist õnnelikuma aega meeletuletada, kus meie weel üheskoos elasime. Kinni kaswanud haawadel on õrn nahk, kunni aeg armikohad parandab." Wiimaks küsis ta: kudas Elsel elupääwad käidaneda, kas ikka weel tema wastatõrkumine pakutud hea eest tütarlast pahandada, ehk kas meel nii kaugelt lahkemaks läinud, et ükskord andeks andmist tohiks loota? Nende küsimiste peale pidi Els oma käega wastust andma, muido wõida Hans pahaks panna. Kui mittu paberi lehte ta enne raiskas, kui kiri tahtmist mööda korrale läks, seda ei tea ma tõtelikult ütelda; aga nii palju olen ma kuulnud, et Hans kirja lugedes rõõmu päraft oli hüpanud.

Tema südames oli palju soem kewade kui Peeterburi ilmades, mis weel õige wilud näitasid. Nüüd kus paks jää korra lõhutud oli, hakkas kirjade käimine Else ja Hansu wahel liikuma, aga mina ei tohi tütarlapse kirjadest mitte ainukest Kalendri lugeja kätte anda. Mõttelge ise, mis Els saaks ütlema, kui tema arglikust kirjast tükike trüki pandaks? Ma kardan, tema ei wõttaks eluilmas enam sulge oma näpude wahele, mis meie Hansu päraft peaksime kahetsema, kes tema kirjatähtedest, kui mesilane õilmetest, maguśat met imes.

Meie päiwil, kus aur ja wälk oma wäega maailma wana kere kipuwad lõhki ajama, peab kül kaa naisterahwast leitama, kes — nõõlast ja sukawardast lahkudes — orjawitsalisel raamatukirjutamise teel õnne lähäwad katsuma — siiski, kui ma ükskord oma poega kosja peaksin läkitama, tahaksin ma temale nii kaua lauda, kunni ta märkama hakkab:

„Talla maha kirjaneitsid,
Pabernirgid, peenikesed!
Talla maha suleneitsid,
Pikalhiuksil tindi piigad!
Kost noore nõõlaneitsi,
Sukawarda weeretaja,
Leemekulbi liigutaja!"

Mööda minnes tahame nelipühi kolmandamal pääwal oulmaperesse Tammele natuke sisse minna, ehk meid kül sinna ei palutud, aga üks wana tutaw lähäb mõne korra kaa palumata pidude tuppa, kust teda wälja ei wisata. Seal oli lusti ja ilu palju rohkem

näha, kui kalendrisaba jõuaks ärakanda. Tahaksime kõik nähtust ja kuuldust paberi peale kinnitada, siis wõiks selleſt weike raamatukene täis saada, kellel enam ega wähem sisu sees ei tohiks olla, kui teistel, mis iga aasta tosinate kaupa turule wiiakse ja kirju kaante päraſt mitmes paigas kaa ostjaid leiawad. Noh, paberi waabrikute peremehed ja mõned teised — tahawad kaa elada. Kellel üleliiga aega on, ja kes silmakulutamisest lugu ei pea, wõib neid kõik läbi lugeda, meie ei lähä neid keelama. Teine lugu oleks, kui selle peale wastust peaks antama: mis rohi kõige parem peaks olema, neid kirjaputukaid ärahäwitada, mis aega mööda meie metsadele suurt kahju saawad tegema? — Hambawalu wasta teatakse palju abiwahtu juhatada, kellest sagedaſt üks ainuke ei aita, — seesama sugune lugu wõiks kaa kirjaputukatega olla — aga lähme pulma tagaſi, kus roog praegu parajalt lauale kannetakse.

Päraſt sööma läksime kõik õue peale; meie wanemad mehed istusime puude warju, suitsetasime pipu, westsime magusat juttu ja kastsime wahewahel ülekannuſt kuiwand kurku. Nooremad inimesed laulid ja kargasid lusti päraſt, mis kül wana Põllupapil natuke wasta meelt käis, aga mis tema ommeti teiste ei wõinud teha, seſt et Peter Mõistand ette tingi nud, oma kodu sedawiisi pulma pidu walmistada, kuda ta ise tahtis. Seda waiksem oli teisel pääwal pulmapidu Ülewainul, kuſt palju muud healitsemist ei tõusnud, kui laulud enne ja päraſt sööma. Päraſt sööma rakkendati pulmaliste hobused wankrete ette

ja kõik saaja sõitis ühes koos Warekſele, uut elumaja waatama, mis nii kaugel walmis oli, et muud ei puudunud kui ukſed ja aknad. Kes paari aasta eest seal käinud ja weel mälestasiwad, mis wilja äbarikud siis Warekse põllul kaswid, pidiwad tänawust õnnistust nähes pea aegu endist külarahwa arwamist tõeks pidama, et Mihkel Põllupapil üks tont wõida olla, kes seda muutmist sigitanud. Jah, temal oli tõeste üks tont, kes peremehe osawas peaajus elas ja sealt käsi ja jalgu õpetas, mis ja kuda wiisi igapääwaſed tööd pidid korrale toimetatud saama. Ehk kül uus hoone waſt paari nädala eest walmis saanud, leiti õu laastudest ja prügist puhtaks koristatud, kui ei oleks sel aastal siin midagi ehitamise tööd tehtud. Kõik ajad õue ümber nähti uued ja tugewad. Endine wana kaew, mis põuasel suwe aeal enamist kuiw seisis, leiti nüüd poolteist sülda sügawamaks kaewatud, ilusa rakketega kui nukkuke õue peal, rohkem poolelt selge külma weega täidetud, et inimestel ja elajatel wet puuduſt karta ei olnud. Õue ümber istutatud puud näitasiwad juba, mis kauniſt pääwawarju nemad mõne aasta päraſt saawad andma. Lojuste kari oli praegu lihawam kui mitmes teistes külaperedes Jaani pääwa aeal; siin ei olnud kõigel talwel ei söögi ega rawitsemise puuduſt olnud, misläbi tänawune rukki ülwiks walmistatud kesa rohket sõnnikut saanud. Süzisel roogitud heinamaal nähti rohuseemnega külwatud mättaste asemed kenaſt haljendama, ja kui wikati omal aeal üle saab käima, ei leia ta kuskil enam kinnituſt ees. Ükski töö ei maksa nii ruttu oma kulu

ja waewa, kui heinamaade rookimine, ja kasu ei ole üheks ega kaheks aastaks, waid jäädaw.

Kui kõik toas ja õues, põllul ja heinamaal läbi waadatud oli, istuti kesk õue murule maha, toodi kodunt kaasa wõetud korwist paar joodawa wiina pudelit, mõned klaasid ja koogid wälja, mis noore abielu rahwa ja uue maja õnne peale joodi ja tükike kooki peale hammustati. Siis westeti weel tük aega magusat juttu, enne kui koju tagasi sõideti, kust pärast õhtu sööma kõik pulmalised üheskoos äralahkusiwad. — Juhtume õnne korral ükskord Else pulmapidudele, siis loodame neist palju pikemalt rääkida, sest sinna aeani on meie Eestirahwas wist juba nii kaugele saanud, et kaheksa ja kümne kopikase kalendriga enam ei leppi, waid sähardusi kalendrid himustawad kui Sakslastel ja muul rahwal: „Almanaki“ nime all igal aastal mitmelt poolt tuuakse, kus kenad pildid ja pikad lugemised sees: seal leiame tarwilist ruumi kõige pikemate pulma ja muu pidudele.

Suwel ei juhtunud meie sõbradele midagi iseäku järgesi, mis laiemalt maksaks köneleda, sellepärast sõname sügise piirele ja kinnitame mahajäetud jutustamise eie kooli külge. Uus wallakoolmeister, üks noor, ales poismees, oli rohkem kolm aastat kihelkonnakooli õpinud ja hiljemine ühes suuremas kihelkonnas paar aastat kõstri abiline olnud. Tema oskas kaunisti Sakſakeelt; tunnistuse kirjad leiti laitmata, nõnda ku läbikatsumisel küllalte koolmeistri osawust; ja mis kõige enam wäärt: tema oli juba lapsi õpetanud, seal wana

kõstri juhatamisel ennast õpetamise wiisiga tutwustanud. Mõnus õpetamise wiis on üks loomulik anne, mis inimene õpimise läbi ükski ei wõi saada, aga kellel seesugust loodut annet on ja tema koolitamise läbi seda püüab kaswatada, sest kaswab mees, kes laste waimu põldu nõnda oskab harida, et iga külwatud seeme iwa seal idanema lähäb. Selle poolt leitakse suurema osa praeguste koolmeistrite küllest wäga palju puudust, mis enne ei lõppe, kunni kõik nooremad koolmeistrid täielikuma ja parema õpetuse wiisiga on tutawaks saanud: Peale seda peab neil küllalist lusti ja ammeti truuust olema, sest kus need kaks puuduwad, seal ei tohi täielist ammetniku ial loota, waid mees jääb eluaeg — palgaliseks. —

Ehk kül ettearwamist mööda kool esimesel Mihkli kuu pääwal juba pidi algama, wältas ommetegi asi natuke pikemale, nõnda et nädal enne Mihklipääwa kooli wast wõis alustada. Sealgi leiti weel palju wanemaid, kes warase kooli hakkatuse wasta tõrkusiwad, sest et neil lapsi kodu, — osalt karjas, osalt muu tööde juures — kibedast tarwis lähäb. Peeter Mõistand, kes midagi hakkatud tööd poolele ei jätnud, käis mööda walda pereſt peresse, mõnes mittukorda, noomis wastatõrkujaid ja õpetas neid, kuda nemad kewadel ja sügisel laste abita wõisid korda saada. Tema seletas neile, et kooliõpetus lastele palju suuremat tulu kaswatab kui karjas käimine. Aga inimestel ei ole esiotsalt midagi raskem, kui wanast haritud wiisist wõõrdumine, misga nemad maast madalast õpinud ja otsekui ühte kaswanud on. Sellepärast ei taha ükski uuendus

hõlpsalt teerada leida. Nõnda oleme mittukord imekspannes leidnud, et mõned targemad ses arwamises meie talurahwaga ühte lähäwad, kui ei peaks pikem kooli aeg kui praegune: Mardipääwast Paastu Maarjapääwani koguniſt wõimalik olema. Kes teiſite mõtlewad, need ei pea meie talurahwa elu ja majapidamiſt tundma! Wõib olla, et meie ekſime, kui eneſe tundmaõpimiſt mööda nende arwamistega kokku ei ſünni. Waatame ſiin lugu natuke ſügawamalt ja laſeme numbrid rääkida. Meie laste koolitamiſe aeg wältab harilikult kaks, arukorral kolm talwe, ehk ſelgemalt üteldes: igal talwel neli kuud, mis kahe aastaſe kooliaea peale kaheksa, kolme aastaſe kooliaea peale kaksteiſtkümme kuud wälja teeb. Siin ei tohita tähelpanemata jätta, et nimetatud kooli aegade wahele eſimeſel arwamiſel kuusteiſtkümme, teiſel kakskümmendneli kuud unuſtamiſe aega tulewad, mis ühtearwatud kahewõrra enam teeb kui kooli aeg. Waatame ſeal kõrwas linnades lugu, kus lapſed neli, wiis ja rohkem aastat ühtepuhku koolis käiwad, ilma et neiſt ſuuremat ſaab kui hantwärgid, kaupmehed ehk muud nende ſarnatſed, ſiis tahab kiuſte mõte peale kippuda, kui ei peaks maailmas kuskil nii agara peaga lapſi leitama, kui meie maal Eeſti ſugu ſees, kes wähem kui kolmweerand ehk kõige pikemalt ühe aasta ſees kõik ſeda õpiwad, mis Sakſarahwa lastel neli kunni wiis aastat aega kulutab. — Wiſtiſt üks ime! kui lugu nõnda oleks, kuda ta pealt näitab. Sügawamalt ſiſſe minnes, leiame asjad hoopis teiſite. Meie koolis käinud lapſed oskawad enamiſt kõik lugeda, mõned natuke kirjutada ja peale ſelle weel

numrid kokku arwata; need õpetud tarkuſed olid neile enamiſt kõik maſſina wiiſi oſaks ſaanud. Kas lapſed mõistawad ja teadwad, mis nemad loewad? ſelle järel ei minda palju küſima. Suurem oſa koolmeiſtrid lepiwad ſellega, kui lapſed ſorinal loewad, mõne laluſalmi, piibli wärſi ja katekismuſe wiis peatüki, lühikeſte ſeletamistega pähä õpiwad. Kas neiſt õpimisteſt laſtele midagi liha ja were ſiſſe läheb, ehk nende mõistuſele nõnda ſelgeks ſaab, et kooliſt toodud warandus kõigel eluaeal neile kadumata jääb: Selle järel nõutakſe wäga arwaſt. — — Mõni lauluräästas puuris õpib aega mööda, kui temale ſagedaſte üht lauluwiiſi ettewiliſtatakſe, niiſamuti tagajärel wiliſtama, ſeda teeb tema mõtlemata ja teadmata, nõnda kui meie lapſed oma pähä õpitud peatükid, ſalmid ja wärſid. — Linnul ja laſtel puudub aruſamine. —

Iga õpetus, mis elus jäädawat wilja meile peab kandma, tuleb ſellega alustada, et lapſed maaſt madaraſt mõtlema õpiwad ja mõiſtwad, mis nemad loewad, ehk koolmeiſtri ſuuſt kuulewad; muidu jääb ſuurem oſa kooli õpetuſt raisku läinud ſeemne ſarnatſeks, kelle kidu lidu mullapõrmus kaswama ei lähä. Looja poolt on iga inimeſe loomale meelemõistuſt antud, ühele rohkem, teiſele wähem, mis ſeda mööda kaswab, kuda teda noorel põlwel hakkati harima. Mõnekorra wõib üheſt loomuſe poolt wähema waimu annetega ſündinud lapſeſt aegſe ja mõiſtliku äratamiſe läbi enam ſaada, kui teiſeſt rohkema annetega õnniſtatud loomaſt, kelle waim magama uinutati. Ühe oſawa koolmeiſtri kõige ſuurem kunſt on, laſte mõiſtuſt aegſaſte äratada ja

pääw pääwalt kosutada, siis wast wõib kooliſt oodetut tulu tulla. — Mõiſtmata lugemine ei wõi kedagi targema rahwa kannule aidata, ega meid eluteel sammu kaugemale wiia, kui meie õõpimeduses üleskaswanud eelkäijad olid seisnud. Aga kes lapsepõlwes osawalt mõtlema õpinud, se wõib hiljemine elus mitmest kohast oma õpetusele lisa leida ja kõik tööd paremine korrale toimetada, kui üks pimedas kotis kaswanud loom. — Sagedast on juba koliasjade puuduste rääkimisel neile, kes parandamist soowiwad, teiselt poolt wasta hüütud: „Teie tahate meie põllumeestest tuuderitud mehi teha!“ Niisugust põõrast mõttet ei ole ial meil pähä tulnud, ega wõiks kaa sündida, kui meie küla ja kihelkonnakoolid kõige täielikumalt oma seadust jõuaksiwad täita, nii wähä kui põllumehele tuuderitut mehe tarkust waja lähäks. Meie ei taha koolidest midagi suuremat, kui et iga põllumees nende läbi, olgu tema koha omanik, rentnik, sulane ehk päiline, nii palju waimu äratamist leiaks, et tema kui mõistlik loom omad asjad oskab toimetada. Waabriku wormis walatud õpetused, mis massinaga pähä aetakse, ei wõi seda kasu kellegile tuua, sellepärast meie niisuguse õpetuse wiisi wasta kõigest wäest sõdime. — Et kõik rahwa õpetus kristliku põhja peal peab seisma, ei lähä wist kedagi salgama ega laitma, kui ristiusk mitte suutunnistuseks ei jää, waid nõnda elawaks lähäb, et ta igas kohas tegudes wälja paistab.

Meie ei tohi siin weel koolidest lahkuda, waid peame paar sõna walearwamise kohta rääkima, kui ei peaks talurahwal koguniſt wõimalik olema, laste karjaskäimiseta läbi saada. Kogukondades elab igal pool wanu

ja kiduri terwisega inimesi, kes põllutööd enam ei jaksa teha, aga karjatse ammetid wõiksid pidada, ja endale igapääwast leiwapalukest teenida, mis palju mõnusam oleks kui sandikotiga ühe ukse eest teise rändada, ehk teede ääres hommikust õhtuni wedeleda ja möödaminejate käest kopikaid kokkukerjada, mis eamist kõrtsidesse lähäwad. Ehk, kas meie päiwil talurahwas pisukest karjatse palka ei jõuaks tasuda? — Jah, kostawad mõningad, palgamaksmine ei ole siin ainuke asi, suurem kinnitus tõuseb sest, et meie talurahwas kõik külades ei ela, seal leitakse palju üksikuid peresi, kellel maks rängaks lähäks, kui iga pere eneselе ise karjatse peaks palkama. Seda wõiks wäga arwast tarwis olla. Suurem osa üksikud pered seisawad ligistiku koos, nõnda et mitme pere kari wõib ühendatud ja ühe karjatse hooleks antud saada. Nooremaid lapsi, kes weel koolis ei käi, leitakse igas peres, need wõiksid hommikul ühte määratut paika lojuksed karjatse ette saata, ja karja tulemise aeal jälle koju ajada. Kui lojuste karjas käimise aeg waremalt nädal enne Jüripääwa alustaks ja hiljeminne kesk Oktobri kuuni wältaks, se teeks kuus kuud, aga et kool nimetatud aeal kolm kuud puhkab, esimesest Jaanikuu pääwast kunni esimese Mihkli kuu pääwani, kus lapsed priid on, siis ei tuleks karjatse palka enam maksta kui kolme kuu eest, mis wistist kedagi lapse wanemaid ei koormaks. Arwame selle wasta tulu, mis kolme kuune kooli õpetuse pikendus meie lastele teeb, siis wõib iga mõtleja äramõista, et meie karjatse palgaga ja pisukese maksuga koolmeistrile lastele jäädawat

tulu odawa hinnaga oleme ostnud. — Siin nõnda kui sarnastes asjus ei ole kurjemat wastaniku, kui lahkumine wanast õpitud wiisist, mis rahwas ei raatsi maha jätta, enne kui suurema osa tuimus uuendusest märkab täieliku aru saada. Peaks igas kogukonnas Peeter Mõistandi sarnatsid mehi leitama, kes armastuses tulise waimuga uut paremat käsile wõttaksid ja ei wäsiks ära teiste nõdramatele teed juhatada ja äraseletada, mis neile kasuks tuleb, siis olekswad meie asjad poole saea aastasel priiusel palju kaugemale jõudnud kui praegu on. Aga kui, kuda ülewal nimetati, ise targemad mehed laste karjaskäimise mahajätmist **wõimatumaks** arwawad, kes tohiks siis oskamata Eestirahwa käest paremat minna nõudma, ehk imeks panna, kui wankri rattad wanast roopast wälja ei pease! — Neid on praegu wäga pisut, kes seda wigadust äratunnewad, et meil õelamat waenlast ei ole, kui — õpetuse puudust. Sellepärast peaksid wigaduse tundjad ennast ühte seltsi heitma ja kõigest wäest wana pimeduse wasta hakkama sõdima. **Aleksandri** kooli alustamisega ei ole meil weel sugugi kiirust, aga seda suuremat hoolt peaksime selle eest kandma, et meie küla ja kihelkonna koolid parema joonele lähäksiwad, ja igaüks omalt kohalt täidaks, mis tema kohus on. Täidawad nemad oma kohut, siis saab nende õpetusest küllate meie põllumeestele, misga nemad kui oma silmaga waatajad eluteed edasi wõiwad minna, ja ei mitte kui rumalad kalad iga pettise mõrda ujuda. — Tahawad mõningad kõrgemale lennata, siis saawad

nemad pärast kui enne teeradasi leidma, kus peal nemad teistest mööda wõiwad joosta, kui neil selletarwis küllalist rammu on. Aga pea koolitamine üksi ei aita inimesele, kui süda harimata jääb; esimene peab temale walgust, teine soea andma: siis wast wõib koolitamiset täielik tulu tulla. — Aga nii kaua kui suurem hulk juba raskuseks arwab mõned kopikad aastas küla ja kihelkonna kooli heaks wälja anda, ei tohi kellelgi wähemat lootust olla, et kitsasuuga Eesti raha kotid sähärdust kapitali jalule saawad toimetama, mis ühe kõrgema kooli asutamine ja ülespidamine tarwitab. Iga andja loodab, et teised palju rohkem saawad andma kui tema, ja et kõik ühtewiisi loodawad ja igamees ennast teise kukru peale arwab wõima toetada, sellepärast ei wõi midagi nimetuse wäärt kokku tulla.

Mis seie saadik koolidest meile asutatud ja ülespeetud, on enamist kõik wõõraste armu andede läbi sündinud; mõisnikud andsiwad koolide tarwis kord suuremad, kord wähemad maatükid ja hoonete ehitamise tarwitused, kus mõningad kaa ehitamised oma peale wõtsid. Meilt ei nõutud suuremat, kui et pidime — lapsed kooli saatma. Niisamati oliwad kiriku õpetajad koolide ülewaatmist ja laste läbikatsumist eneste hooleks wõtnud, üks töö, mis neile palju aega raiskas ja midagi kahjutasumist ei toonud. Nii wähä kui kingitud hobusel suhu waadatakse, tohiks meil nurisemise õigust olla, kui midagi poolikut ja wigalist kooli asjus leidsime. Teistwiisi näitab lugu nüüd, kus meie ise koolid enda õla peale peame tõst-

ma ja nende eest hoolt kandma. Siin peaks leitud wigaduste parandamine esimene töö olema. Aga Jumal paraku, kuda asjad praegu seiswad, peame kartma, et meie koolid tagupäri hakkawad käima, kuda mõnest aea märgist wõib tunnistada.

Ühes kihelkonnas oli mõne aasta eest üks waga proua enne surma raha kinkinud, misga kihelkonna kooli tarwis maad pidi ostetama. Kihelkonna mõisnikud lubasiwad hoonete ülesehitamise tarwitust ja töökulu kanda, aga kihelkonna talurahwas pidiwaa hiljemine hoonete kohendamist ja ülespidamist eneste peale wõtma. Mis sündis? — Need, kelle laste heaks kooli taheti asutada, tõrkusiwad wasta ja ei tahtnud kooli hoonete ülespidamist oma peale wõtta, mis läbi kõik sel puhul tuulde kadus. — Se tähelepanemise wäärt lugu sündis **1866**mal aastal, paar kuud enne seda, kui uus Kogukonna Seadus wälja tuli, mis meid nõnda mehe ealiseks arwas, et meie kogukonna ja kooli asjad omast wäest teiste abita kõrrale pidime toimetama. — — Sähärdust õõpimedust ei leita, Jumal tänatud! Kül mitte enam igas kohas, aga ikka weel mitmes paigas ja palju laiemalt kui loomulikult praegu tohiks olla, sest et päikese terad mõnda aastat teed juba mitmelt poolt meie warjuliste orgudesse püüawad tungida ja inimeste silmi lahti teha.

Kaks pääwa enne Mihklipääwa oli Mihkel Põllupap, naise ja tütrega seltsis wanast pesast wäljaläinud Warekse talusse elama. Ülewainu talukoht jäteti nüüd

noorema poea Juhani ja tema nooriku walitsuse alla, sel tingimisel, et Juhan aega mööda talukoha poole hinna wanema wennale wäljamaksaks, mis noorel peremehel raskust ei wõinud teha, sest et muud wõlga mitte kopikat talu peal ei seisnud ja korrale seatud põllumaad iga aasta hea wõrra raha enam sisse kandsiwad kui maja ülespidamine tarwitas. Warekse talu pidi pärast wanemate surma ükskord Elsele päranduseks jääma; enne seda lootis isa, kui Jumal tema kätte tööd saab õnnistama, weel wõlga wähendada, mis praegu talu peal raskenduseks seisis. Alustamine on igas kohas raske, iseäranis seal, kus peremehel tarwilik rahakopikas taskus puudub. Siin näitas alustamine õnnelikum, sest et peremees hooneehitamise ja teised korrale seadmise kulud kõik omast taskust jõudis ärataſuda, ja wõõraste käest wõlga ei pruukinud wõtta.

Mihklipääw, kui wana peremehe nimepääw, oli uue elumaja sisseõnnistamiseks määratud; auuwäärt kirikuõpetaja ja mõned ligemad sõbrad, Ülewainu pererahwaga seltsis, paluti pärast lõuneks sinna. Seda kiiduwäärt wiisi ei leita kül weel igas paigas, et pererahwas elukorda uues majas Jumala sõnaga lasewad sisseõnnistada, siiski oleks igal pool ristirahwale säherdust kena pruuki soowida. Ehk kül suuremates kihelkondades kiriku õpetajatel igakord wõimalik ei peaks olema sinna minna, leitakse ommetegi koolmeistrid ja teisi, kes asja wõiksid tallitada. Peale selle kui mõned salmid olid lauletud, pidas kiriku õpetaja wäga osawat lühikest kõnet, mis kuuljatel südameid liigutas ja mõtlema sundis; siis õnnistas ta maja ja pererahwast,

kunni wiimaks palwetund lauluga jälleõpe tati. Hiljemine westeti magusat juttu, wõeti natuke kehakarastust, mis peale kirikuõpetaja koju sõitis, aga naabrid weel õhtuni sinna jäiwad.

Juturatad wedasid mehi kaa sinna, et nüüd aeg ikka ligemale jõuda, kus iga kogukond uue Seaduse täitmiseks endale kogukonna wanemat ja teisi ammetnikusi pidada walitema, ja kuda niisuguséd walitemised jalule saawad minema. Mõistand ütles: „Ma kardan' et mitte tänawu esimesel walitemisel, waid kaa weel mõnel nende järgmistel palju sasisi lugusi saawad ette tulema, enne kui rahwas kahju läbi targemaks lähäwad. Mõned peremehed joodawad juba nüüd kõrtsides wiina ja õlut teiste külameestele, et seeläbi sõbru meelitaksiwad, kes walitemise pääwal nende nimesi keele peale tõstaksiwad." Mihkel kostis: „Kahju oleks, kui suur kari nende wõrku lähäks ja ülemat asja äraunustaks, kuda ammetile walitetud meestel meele aru ja õiglane süda üksnes kaalu peale tohiwad tõusta. Wiina suutäie eest ostetut kaup ei ole enam kui selle hinna wäärt, misga teda osteti, nõnda kui need, kes sedawiisi ametisse püüawad tungida, muud ei taha, kui ammeti nime kõrgust. Kui meie rahwas juba igal pool mõtlejad oleksiwad, siis wõiksime julgest loota, et igas kogukonnas niisuguséd mehed ammetnikuks seatakse, kes seda wäärt on; aga kus suurem hulk lamba karja wiisi pulga üle hüpab, kui esimene eel oli hüpanud, ja tähelpanemata jätawad, et kep juba ammugi eest oli wõetud, mis üle esimene lammas oli hüpanud: neist ei wõi silmilisi walitejaid ial saada."

Ehk kül tähelpanemise wäärt jutustus mõistlikul meestel palju pikemale ulatas, siiski ei luba meil ruum selleşt siin laiemalt rääkida; waid peame sel puhul lõpetama, kunni edespidi ehk kuulda saame, kuda ***i walla rahwas oma ammetnikud olid walitenud.

Talwe kuu lõpul läks Warekse talust kihelkonna postitaskus üks kiri teele, mis pealekirjutust mööda otsekohe Peeterburi pidi minema Semenowi gaardi wäe soldati Hans Wirgu kätte. Kirjas ei seisnud midagi wähemat, kui et noort sõameest jõulu pühiks Warekssele ja Ülewainule wõõrsile paluti, ja oli palumine mõlemate talude rahwa nimel kirjutatud. Hans oli minewal jõulul, kuda ülewal kuulime, kodukäimist waraseks arwanud ja sellepäraşt tulemata jäänud, aga nüüd wõis nahk haawa armide peale juba nii kindlaks kaswanud olla, et werejooşmist enam karta ei olnud. Wana peremees Mihkel palus iseäranis weel, et Hans kui ial wõimalik oma tulemist enne teada annaks, milal ta arwab neile jõuda, kus ta sulase hobusega teele wasta läkitaks ja sedawiisi teekäiki natuke kergitaks. — Else süda elas seşt pääwaşt, kus kiri teele läinud, alatise kartuse ja lootuse wahel, kas oma tahtmist täis noormees nende palumist saab wastawõtma, ehk ei? Oleks tal wõimalik olnud sel pääwal hiire kombel Hansu tuppa salamahti pugeda, kui posti pealt toodud kiri tema kätte annti, siis oleks Else kahtlaséd mõtted ühekorraga äraşulanud. Aga nüüd pidi waene piiga jõuluni ootama, ja tema unenäudki oliwad nii õelad, et nemad piśemat kuju lootuse kośutuseks ei kudunud. Sagedaşt kuuldakse jutu,

kui peaksid unenäud enam ehk wähem sellega kokku jooksma, mis peale meie pääwal kõige rohkemast olime mõtelnud, aga teiselt poolt on wist niisama tõsi, et kus üks rahuta süda unenäust endale troosti soowib: tema ootmine täitmata jääb. — Kolm pääwa enne jõulud juhtus ommetegi midagi, mis parem kui ilusam unenägu näitas, — Hansu enese käest tuli wastus, kus sees ta lubas, hiljemalt jõulu laupääwa õhtuks neile tulla. Sulane pidi ruttust hobose rakendama, teemoona ree peale panema ja tulejale wasta sõitma, kes Tartu kaudu lubanud tulla, sest et tema Pihkwani raud teel aurowankriga wõis sõita. Kahju et meil mahti ei ole Warekselle minna oodetud armast külalist wasta wõtma, ja tema seltsis pühade aeal elada, kus wistist mõnda Peeterburi linnast ja soldatite elust kuulda saaksime. — Tulewal aastal, kus lootust mööda ehk jälle kokku wõiksime saada, on need sõnumid juba ammugi jahtunud ja liisunud, nõnda et naabri rahw ale, kes asjalugu paremast teawad, enam ei maksa kuulutada. Aga aeajõgi woolab omal wiisil edesi ja wõb meile aasta pikusel mõnda oma laenete pinnal weeretada, ehk kaa meid endid kaasa wõtta, mispäraast paremine kõik tulewiku sündimised taewa isa hooleks anname.

Fr. R. Kr—ld.